VITA ANTIQUA SANCTI SAMSONIS

DOLENSIS EPISCOPI

EDITIT R. P. DOM. FR. PLAINE, O. S. B.

Paucis omnino sanctis illud celebritatis indicium commune est, ut tot gestorum suorum antiquis temporibus habuerint scriptores, quot nactus est Samson, primus Dolensis episcopus; quas omnes Vitas, licet non parum inter se diversas, ad unam solam Legendam revocandas esse, quæ primigenia dicenda esset, censuerunt viri docti Sollerius (1), Rivet (2), atque alii plurimi. Licet autem antiquissimam Vitam aliarumque præcipuum fontem Sollerius (3) eam esse contenderit, quam post Mabillonium (4) ipse edidit (5), dicendum tamen est hanc primigeniam Vitam in bibliothecarum adhuc delitescere latebris. Ut enim alia omittam plurima compendia, merum etiam atque insufficiens compendium refert vita e Libro Landavensi recentius edita (6); ea autem quam in *Bibliotheca Floriacensi* exhibet Joannes a Bosco (7) multis lacunis, interpolationibus, quin et erroribus defœdatur (8); quæ vero a Mabillonio atque Sollerio præcellentior est visa, quamvis ex præfatione ad Tigerinomalum episcopum aliisque locis aliquam antiquitatem sibi vindicare possit, qualem nempe in intricata episcoporum Dolensium et Leonensium chronotaxi statuere licet, quamvisque non improbabile sit eam, ut profert Rivet (9), sexaginta vel septuaginta annis post Samsonis mortem esse conscriptam, nequaquam tamen primigenius fœtus æstimari illa potest, ipso auctore testante, qui se in præfatione profitetur ex *sedulissimis ac pulcherrimis litteris, quas ... conscriptas repperit, ... paucissima admodum verba ... litteris tradere conatum esse* (10); quibus verbis designat Acta S. Samsonis, ab Henocho venerabili diacono eodemque sancti episcopi consobrino *congruis stylis polita*, ut pluribus ipse explicat (11). Quin et alia insuper Acta illum præ oculis habuisse, idem etiam nos docet inquires : *Siquidem et in aliis ejusdem Samsonis emendatioribus gestis, atque ibidem propinquioribus, ita conscriptum indubitanter offendimus ...* (12). Inde solvitur etiam difficultas quam facessere poterant loci aliqui

(1) *Act. SS.*, tom. VI jul., p. 571, num. 20. — (2) *Hist. litt. de la France*, tom. III, p. 546. — (3) l. c., p. 572, numm. 24, 25. — (4) *Act. SS. O. S. B.*, sec. I, p. 165 sqq. — (5) l. c., p. 573 sqq. — (6) *The Liber Landavensis*, ed. W. J. Rees, p. 8-25. — (7) Tom. I, p. 464-484. — (8) *Act. SS.*, tom. cit., p. 571, num. 22. — (9) l. c. supra in annot. 2. — (10) *Act. SS.*, tom. cit., p. 573, num. 4 præfationis ad Tigerinomalum. — (11) *Ibid.*, numm. 2 et 4. — (12) *Ibid.*, p. 574, num. 1 Vitæ.

obscuri Vitæ a Mabillonio et Sollerio editæ, in quibus auctor sese exhibere videtur tamquam testem oculatum : scilicet ipsum de verbo ad verbum ea ex alterutris Gestis antiquioribus mutuatum esse, facilis conjectura est.

Utrum revera quam jam edituri sumus S. Samsonis Vitam, alterutra ex his antiquioribus sit, fidenter nolumus asserere; credimus tamen antiquam valde eam esse, cujus Vita a Mabillonio et Sollerio edita mera sit retractatio politior. Et quidem quæ primo libro Vitæ infra edendæ comprehenduntur, ea auctor alter libri primi quinque prioribus capitibus retulit, eodem fere ordine, initio etiam non longiore neque brevior oratione, postea vero multo brevior; ejusdem vero primi libri capiti decimo nono respondet in *Actis Sanctorum* libri secundi num. 7-9 (1). Quæ autem in secundo Vitæ nostræ libro narrantur, horum partem aliquam paucis verbis conclusam legimus in capite sexto libri primi alterius Vitæ.

Antiquam vero esse, quam edimus, Vitam sequentia momenta efficiunt :

1° Ipsam hanc Vitam ineunte seculo X metricè convertit Dolensis quidam poeta, cujus infra prologum metricum ad primum et secundum libros edemus. Hi quidem soli prologi ex ejus opere supersunt; at quum in secundo innuat se eam operis sui instituisse partitionem, ut primo libro narraret quæ in majori, altero quæ in minori Britannia gessisset Samso (2), et quum in sola nostra Vita talis divisio reperiatur, concludere possum ipsam hanc Vitam poetæ præ manibus fuisse. Ætatem vero suam ipse indicat, quum referat se scribere jussu Lovenani episcopi (3) qui initio seculi X in cathedra Dolensi sedebat (4).

2° Seculo autem XII stylo et eruditione clarissimus Baldricus Dolensis archipræsul, sui patroni atque antecessoris gesta et virtutes in novam ponere lucem cupiens, nihil aliud nisi hujusce Vitæ textum exscripsit, additis prologo, quem infra edemus, et adnotationibus paucis. Licet enim se *codicem antiquum correxisse* et *ex veteri materia quasi novam historiam contexuisse* in prologo profiteatur, paucissima correxit vel innovavit (5).

3° Præluxit etiam hæc Vita illi cui cura fuit liturgicas S. Sansonis laudes describere, quas ex sacramentario Corbeiensi, circa annos 972-986 exarato atque hodie Parisiis asservato, ediderunt Mabillonius (6) et Sollerius (7). Ibi enim in compendio virtutum S. Samsonis mentio fit trium mortuorum ab ea suscitatorum, at hæc triplex mortuorum suscitatio nusquam narrata invenitur præter quam in Vita nostra.

Unde hanc antiquam atque auctoritate præcellentem scriptionem ad aliqualem rerum hagiographicarum et historicarum profectum publici juris facere mihi opportunum esse visum est. Illam vero edam ex codice Andegavensi 719, seculi XI; in quo quum propter lacunam pauca aliqua deciderint, hæc ex codice Parisiensi 5323, seculo XIII exarati, supplebuntur et uncinis appositis indicabuntur.

(1) Ibid., p. 589. — (2) Versus 13 sqq. *Hujus principio*. — (3) Prol. lib. II, vers. 8. — (4) Vide Migne, P. L., tom. CLXXIX, p. 1105. — (5) Ex nostra etiam Vita legendam suam sæpe ad verbum mutuatus est Capgravius. — (6) Tom. cit., p. 174. — (7) Tom. cit., p. 591.

Utrum hujus operis auctor Henochus ille sit, de quo supra ex anonymo a Mabillonio edito meminimus, difficile est affirmare. Non obstat tamen, quod auctor videatur profiteri se Armoricanum esse (1), item monachum Pentanensem et regulæ sancti Benedicti addictum (2); hæc enim cum titulo consobrini sancti Samsonis non ita repugnant: potuit siquidem Henochus ex insulari Britannia oriundus, inde, ut Samson, in Armoricam transire, hancque tamquam secundam patriam habere; neque etiam improbable sit Henochum circa annos 580-600 professionem regulæ benedictinæ emisisse: si quidem a multis jam annis conditum erat a S. Mauro apud Andegavos vicinos cœnobium Glannafoliense. Quin immo S. Mevennus, unus ex præcipuis S. Samsonis discipulis, eamdem regulam jam amplexatus, eam in suum Gaelense monasterium introduxerat (3).

Neque indoctus auctor erat, qui nempe non Scripturam sacram tantum, sed et Patres, Cyprianum scilicet (4) et Gregorium (5) citat.

Balderici prologum ex codice Parisiensi 5350 desumpsi; prologos vero metricos ex codice Parisiensi 5323, in quo ab amanuensi utique Vitæ libro præfixi sunt; cujus exemplum secutus sum.

**Prologus metricus in librum primum Vitæ
S. Samsonis.**

Omnipotens cæli rector, rerum dominator,
 Qui variis cunctas speciebus plasmate miro
 5 Rite creaturas in senis protinus ipsis
 Ornasti divina tunc virtute diebus;
 Qui prius lucem formasti jure dierum;
 Qui firmamentum jussisti famine fingi,
 Ex cujus motu lymphis tellure fugatis
 10 Terra dedit herbas agrestes, lignaque cuncta;
 Sole polum, luna, stellis ornare dedisti;
 Quique maris pisces, cæli volucresque dedisti,
 Fecisti terrena animalia quæque videntur;
 Omnibus his ergo perfectis mox elementis,
 15 Hinc hominem demum formasti pulvere terræ,
 Conformem tibi, carne novans gestare loquelam;
 Qui bona jussisti fieri, retroacta aboleri;
 Quique perenne tenes pactum cum patribus olim

(1) Lib. II, cap. 1. — (2) Lib. II, capp. 13 et 14. — (3) Vide *Anal. Boll.*, tom. III, p. 141. — (4) Vide lib. II, cap. 4, circa finem. — (5) Ibid., cap. 16.

Innumeris stellis et arenis connumerari;
 Quem mare numquam fluctivagum nec machina mundi
 Nec tellus spatiosa, poli nec culmina vallant;
 Qui venti crepitum inspiras, prohibesque vicissim;
 Da, Deus, auxilium, quo possim carmine digno 5
 Inclita Sansonis modulari gesta beati.
 Namque tu laus confessoris, laus tua fiet (1),
 Factor virtutum, qui doctis muta loquelis
 Ora jubes, fari pecus et pia promere verba,
 Et nuper natos, lactentes, condere laudem; 10
 Ex sicca rupi, qui flumina larga dedisti;
 Auxilium conferre mihi digneris honestum,
 Elingui valeam quo silva valde profunda
 Virtutum confessoris modo carpere ramos,
 Paucaque de multis perstringere verba relatu. 15
 Imperiis parere tuis sacra gesta virorum
 Noscuntur, sancti per te virtute coruscant.
 Sic ideo, cæli rector, miracula multa
 Per sanctos nunc dispensas jussu dominante,
 Ut duplicata fides credentibus augeat et spes, 20
 Ne desperet opem sceleratus si pia vota
 Jungere non parcat post votum cernere cuncta.
 Non rogo falsorum suffragia vana deorum
 Scenica, qui Musis responsa dabant violatis,
 Sed Deus altitonans concedat, deprecor, unus, 25
 Mystica quæ verum designent verba loquelis.

Explicit prologus in libro primo Vitæ S. Sansonis.

Vitæ S. Sansonis auctore Baldrico prologus alter.

Cum olim gentilium philosophos meminerimus multos
 suorum laudibus pomposis extulisse et super hoc libros 30
 litteris aureis rutilantes edidisse, quid nos totius socordiæ, si
 a Christi laude et hoc nomine tacebimus, redarguendi adhuc
 torpemus? Si illi per ambages suas frivolas, homines impu-

(1) Simili modo recentiore tempore de B. Martino canebat Petrus Venerabilis :
Rex Christe, Martini decus : — Hic laus tua, tu illius.

ros et perditos cælis intulerunt et posteritatis memoriæ taliter eos commendaverunt, cur Deum nostrum in sanctis suis mirabilem non prædicare et non glorificare non erubescimus? Expergiscamur igitur aliquando, ut ad capessendam
 5 illam rempublicam specialiter gloriosam accendamus, et saltem orthodoxorum exemplis incitemur, quorum actus incessanter vel audimus vel legimus. Multa siquidem de actibus apostolorum et martyrum ad ædificationem nostram legimus; cui lectioni confessorum religiositatem annumeremus,
 10 ut in his omnibus congaudenter delectemur. In confessorum ergo aliquantulum demorantes collegio, domnum Sansonem ad medium deducamus, et qualiter Deo suo complacuit, seu quanta, prout nobis cognita sunt, Deus per eum operatus est, ad auditorum utilitatem styli veridici censura recitemus.
 15 Operis autem prælibati Spiritu sancto debitorem me polliceor, ego Baldricus, sanctæ Dolensis ecclesiæ pontifex humillimus, cujus sedis et ipse fuit metropolitanus, et totius Britanniae citerioris claruit archiepiscopus. Hoc tamen ad opus nequaquam sufficio, sed in Domino confido. Nulli etiam
 20 videatur incongruum quod ego modernorum contemporaneus ad codicem antiquum corrigendum manum præsumptuosam applicui, et de veteri materia quasi novam historiam contexui. Erat enim usque ad nos illa nobilis et gloriosa materia simplicibus pannis involuta, et, ut adhuc in veteribus,
 25 si forte supersunt, dinosci potest schedulis vilibus, in siliquis uber gramen viluerat. Nos igitur, si Deus dederit, Sansonem beatissimum inter confessores lilium conspectissimum, eloquio celebriori sed tamen veraci proferemus, et materiei mera sinceritate servata dictorum simplicitatem aliquatenus
 30 poliemus (1). Minus celebrioris siquidem pretii est quæcumque materia, quam non exornat callens artificis peritia. Dicemus ergo Sansonem, non illum qui discerpserat ora leonis fortissimum, sed illum duntaxat qui zabulum devicit, militem strenuissimum, qui summo sacerdotum fuit thus et thumia-

(1) Re quidem vera pauca admodum codicis antiqui dicta correxit vel immutavit Baldricus; sed illum fere ad verbum exscripsit; (vide supra observationes prævias.)

matum, sacerdos et sacrificium. Honoret etiam inclitum Christi confessorem omnis Ecclesia et maxime utique Britanniae, quam utcumque suo præsulatu insignivit, provincia. Miraculorum autem singulorum relationem per capitula distinximus competentia, ut ad dignoscendum lectori, quod maluerit, faciliorem præbuerimus viam. Ad prædictum ergo opus accedentes, nobis Spiritum sanctum patronum imploremus, et de ejus confisi gratia amodo inchoantes ultra nos præsumamus.

SANCTI SANSONIS EPISCOPI VITA INCIPIT.

40

INCIPIT LIBER PRIMUS.

Caput primum. De nominibus parentum ejus.

Igitur inter alia sancti Sansonis mirifica gesta, illud miraculum, quod Dominus omnipotens ante conceptionem ejus in utero matris suæ ostendere dignatus est, silendum non esse puto. Nam pater ejusdem sancti Sansonis Demetiano ex genere (1), Amon nomine, exortus est. At mater ejus Anna nomine, de Venoetia provincia (2), quæ proxima est eidem Demetiae, exorta est. Qui nobiles parentes, unitis consiliis ceterorumque parentum suorum, secundum omnipotentis Dei dispensationem nobiliter conjuncti sunt. Nam parentes eorumdem conjugum altrices regum utriusque provinciae fuerunt et nomina eorum enumerare atque legere multis vicibus audivi. Sed Amoni patri sancti Sansonis frater fuit Umbraphel nomine, et Annæ matri ejus soror fuit Afrella nomine; boni ambo fratres, bonæ ambæ sorores, de nobilissimis parentibus progeniti. Sed Umbraphel frater Ammonis Afrellam Annæ sororem, inito consilio parentum suorum, uxorem sibi duxit. Et ipsa Afrella Anna sorore sua junior erat, quæ tamen ante Annam sororem suam tres filios concepit et peperit.

(1) Demetia sive Dyved, parvum regnum in meridionali Wallia. Vide F. Walter, *Das Alte Wales*, cap. 5, p. 84. — (2) Sive principatus Gwent, in eadem Wallia meridionali. Vide Walter, op. cit., p. 127.

Ammon vero et uxor ejus Anna jam in desperatione erant, eo quod prolem non habebant, et ab omnibus vicinis et amicis suis Anna quasi avorsa et sterilis putabatur, desperato jam uteri sui partu. Interim Ammon et Anna contristati valde jejuniis inhærentes, vigiliis se constringentes, eleemosynas pauperibus erogantes, omnes amicos, ut secum orarent deprecantes (1), debita debitoribus suis relaxantes, tributa servis suis levigantes, unanimiter plena fide, preces Deo omnipotenti effuderunt, ut auxilium illis de hac sterilitate præbere dignaretur.

Capitulum secundum. Qualiter inquisitus est librarius.

Quodam itaque die festo, dum ad ecclesiam convenirent et ibi sermocinationem inter multos de librario quodam in longinqua Aquilonis terra habitante, et quandam præcantationis artem hominibus exercente audirent; ad quem de multis provinciis innumera multitudo frequentare consueverat, quia omnia, quæ illis dicebat, pro certo et sine dubio veniebant. Hi itaque certatim cum aliis multis ire secum destinantes, de eadem ecclesia ad domum revertentes, et de Dei misericordia confidentes, læti animo, unanimiter ad eundem magistrum interrogandum iter direxerunt. Actumque est ut confecto tanti itineris labore, post diem tertium, ad locum, ubi ille librarius habitabat, pervenere, atque ibi magistrum illum cum populis multis sedentem, atque illis, quæ futura erant, indicantem, repererunt. Tunc Ammon cito munera attollens, magistrumque cum sua uxore supplicans ut ad eorum causam diligenter animum suum dirigeret, promptus et supplex precabatur. At ille, aliis causis derelictis, pro bonis personis et longinquis viantibus, ut silentium fieret, et causam illorum cum silentio audiret, humiliter indicavit, et inquires ait : *O filioli, propter quid tanto itinere venistis? causam omnem narrate.* Aperiente itaque os suum Ammone, cum ingenti lætitia compescuit eum magister

(1) Præcipue quidem SS. Dubricium episcopum atque Ildutum abbatem, teste *Libro Landavensi*, p. 8.

dicens : *Causam scio adventus vestri : quia uxor tua hucusque sterilis fuit, sed credo quod divina misericordia mox adveniet illi. Tu vero fac virgam argenteam secundum uxoris tuæ longitudinis mensuram* (1), *et da pro anima illius et pro tua in eleemosynam, et deinde Deus omnipotens resuscitabit vobis semen* 5 *secundum voluntatem suam, et secundum desiderium vestrum. Quo audito, Ammon hilariter respondens dixit : Tres virgas cœquantur sibi dabo. Videns autem magister intellectum et prudentiam viri, manere eos apud se in hospitium fecit.*

Capitulum tertium. Quod Sanson ab Angelo nuntiatus est. 40

Cumque post lassitudinem viæ sese sopori dedissent, mulieri Annæ quiescenti Angelus missus est a Domino, inquit : *O mulier firma in fide, stabilis in Dei dilectione, perseverans in bono opere, in prece, felix es, felixque uterus tuus, feliciorque erit fructus uteri tui. Ecce enim, Deo jubente,* 15 *filium habebis, et Sansonem nomen illius vocabis. Tremebunda itaque mulier, necnon et læta præ nimietate visionis, et præ fulgore Angeli sibi astantis, et præ verecundia, ut est mos bonarum feminarum, nihil respondere poterat. Ad quam Angelus leniter fatur, inquit : Ne timeas, bona mulier,* 20 *neque diffidas : Dominus enim dignabitur confortare mœrorem tuum et lacrimæ tuæ vertentur in gaudium, quia lacrimæ non veniam postulant, sed cito misericordiam promerentur. Et tuæ lacrimæ misericordiam Dei meruere, et fidem hujus rei mane habebis per magistrum ad quem venisti. Et cum hoc dixisset,* 25 *Angelus evanuit. Expergefata itaque mulier a somno, cuncta quæ vidisset et audisset per ordinem viro suo replicavit. Gaudentibus autem illis et invicem tractantibus, reciproca lux affuit diei; cumque illi præ itineris prolixitate mane surgerent et vestimenta induerent, magister affuit dicens : O* 30 *femina, beata es, beatusque uter tuus, sed beatior erit fructus ventris tui. Mihi enim hac nocte dignatus est de te et de tua*

(1) Res non absimilis narratur etiam de parentibus S. Brioci episcopi. Vide num. 4 Vitæ S. Brioci a nobis editæ in *Anal. Boll.*, tom. II, p. 164, lin. 13 sqq.

prole Dominus revelare. Nam primus partus tuus (1), summus a Deo sacerdos destinatus est, et ut hunc paries, Sansonem vocabis et postea legitimo tempore trades eum disciplinis discendis. Huic vero de Britannorum genere similis non fuit, nec est, nec
 5 *esse poterit. Hic erit Dei altissimus sacerdos multis gentibus profuturus. Benedictisque illis, abierunt domum cum lætitia et exultatione; et sine mora promissio Dei adest.*

Capitulum quartum. De nativitate ejus.

Itaque mater cum viro suo dormiens concepit in utero
 10 suo filium, ovansque usque ad tempus a Deo prædestinatum portabat illum. Sed tempus affuit partus, et illa peperit filium suum primogenitum, jam a Deo omnipotente electum, atque benedictum. Et cum omnes vicini eorum hoc audissent, gratias Deo referentes gavisi sunt gaudio magno, dicentes :
 15 *Benedictus Dominus Deus noster, qui suam misericordiam nobis largiri dignatus est.* Nutrito itaque nobiliter filio, et nobiliter baptizato secundum nobilitatem parentum, nomen, quod Angelus indicaverat, ei impositum est. Et erat mater ejus satagens die ac nocte, ne pars Deo destinata, et multis
 20 profutura, ullo modo pollueretur. Et si illa in hoc satagebat, magis erat sollicitudo divinæ providentiæ de illo, quæ illum, antequam fieret, denuntiaverat.

Interim juvenilis ætas jam discendi atque scribendi artem desiderabat, quod postea veritatis probavit eventus. Nam
 25 cum esset annorum circiter quinque, ille solus tota mentis aviditate scholam satis adire voluit. Sed pater ejus renuebat illum esse clericum, magis cupiens militem esse terrenum, ut adeo conflictus indesinens inter ambos parentes die ac nocte fieret : illa cupiebat militem esse cælestem, ille desi-
 30 derabat esse terrenum; sed dum hæc conflictio inter illos erat, quadam nocte, Ammoni in lecto dormienti, cælestis increpatio adest dicens : *O Ammon, quare partem mihi destinatam a me prohibere cupis? Scito ergo, si hoc facere non*

(1) Referuntur siquidem capite nono fratres Sansonis quinque et soror una.

desieris, vindictam de hac re invenies. Ammon ergo tantæ visionis admiratione a somno expergefactus, ad terramque consternatus et timore ingenti constrictus, pœnitudinem facti sui gerens, nihil amplius contra Dei voluntatem de filio suo acturum se confirmabat. 5

Illico ergo hoc die Ammon sine mora filium suum duci ad scholam compulit dicens : *Non moremur filium nostrum, immo potius Dei filium, ad scholam duci. Nam Deus cum illo est et nihil contra Deum agere debemus.* Et cuncta, quæ viderat ea nocte de illo, suæ conjugi replicavit. Illa vero ovans, toto 10 cordis affectu magnificabat Deum in cunctis beneficiis suis, quæ misericorditer præstitit illis. Atque eadem hora insimul surgentes ad scholam filium suum egregio magistro Britonum, qui Heldutus vocabatur, ducere perrexerunt.

Et ipse Heldutus discipulus erat sancti Germani episcopi (1), et ipse Germanus ordinavit eum in sua juventute, in gradum presbyteratus. Ille vero Heldutus de totis scripturis veteris ac novi testamenti, et omnis philosophiæ generis, metricæ scilicet et rhetoricæ et omnium artium scripturæ peritissimus erat, genereque magnificus, et sagacissimus 15 20 futurorum præsciens.

Capitulum quintum. Qualiter scholæ traditus.

Hic itaque sanctus Heldutus, cum electum Dei Sansonem oculis vidisset, et de manu suæ matris cum donariis, quos cum illo parentes ejus apportaverant secundum morem, 25 recepisset, atque amanter illum deoscularetur, respiciens in cælum, et benedicens illum, ita sermonem exorsus est dicens : *Gratias agimus Deo omnipotenti, qui luminare hoc, ut vidimus,*

(1) Heldutus, qui infra Heltutus vocatur, alibi etiam Eltutus (in *Act. SS.*, tom. VI Jul., p. 575) seu Ildutus (*Liber Landavensis*, p. 8), Iltutusve (*Act. SS.*, tom. VI Julii, p. 568, f), gallice saint Iltut, discipulos habuisse dicitur præter S. Samsonem, inclitos viros Paulum Leonensem, Gildam, Davidem (*Act. SS.*, tom. II Mart., p. 112 in Vita S. Pauli Leonensis, et alibi sæpius); colitur die 6 novembris. Germanum episcopum, cujus discipulus ipse Heltutus asseritur, Altissiodorensis fuisse temporum ratio non obstat, licet alter scriaserit Sollerius (*Act. SS.*, tom. VI Jul., p. 568, num. 4).

nostra de gente in terram accendere dignatus est. En augustum nostræ regionis caput, et pontifex summus, multis citra ultraque mare profuturus; en egregius omnium Britannorum sacerdos; en doctor post apostolos omnium ecclesiarum peritissimus. Hic
 5 *erit sanctus, pius et ecclesiasticus.* Hæc audientes parentes ejus, plus de eo volentes audire, rogaverunt humiliter ut plus revelaret. Sanctus vero Heldutus ita responsum reddidit, dicens: *Non est meum hodie hoc dicere vobis, nec vestrum est a me interrogare.* Quid plura? Parentes reversi sunt, et ille cum
 10 *supradicto patre remansit.* Nullus more infantium post matrem patremve erat fletus, sed quasi a primis cunabulis suis ibi nutriretur, delectabiliter mansit. Mirum in modum sub una eademque die vicens eleas tesseræque agnovit totas (1), nec opus fuit ei amplius monstrare. Et quod est
 15 *mirabilius his omnibus, in una hebdomade omnium litterarum distinctiones per verborum conjunctiones, Deo revelante, potuit intelligere.* Nam in legendo ita tenuis erat sensus ejus tantum quantum humana mens capere vix potest. Nam cum esset annorum quindecim, jejuniis frequen-
 20 *tissimis ac vigiliis prolixioribus præ omnibus fratribus ibidem habitantibus se exercebat, ita ut superpositiones sæpe et biduana jejunia facere contenderet, prohibente illum prudentissimo magistro ac dicente: Non convenit, fili, ut corpusculum adhuc juvenili ætate florens intemperatis frangatur*
 25 *jejuniis.* In altioribus autem Scripturarum intelligentiis ita tam acutus erat sensus ejus ut plus in spiritualibus documentis quam quæ supradicto magistro insinuabantur, inquireret.

Quadam itaque die, dum colloquium inter se haberent ille
 30 et magister suus, in incertam inciderunt quæstionem. Et cunctos tractatus veteris ac novi testamenti diligenter perscrutantes, explanationem ejus nullatenus reperire potuerunt. Quo facto, destinavit sanctus Sanson intra semetipsum jejuniis ac vigiliis orationibusque incumbere, quoadusque

(1) Alphabeti litteras aliquando eleas dictas esse ex hoc uno loco annotavit Cangius ad hanc vocem.

explanationem hujus quæstionis Deus illi monstrare dignaretur. Tertia demum nocte assistere sibi lucem cælitus emissam vidit ac leniter ei dicentem : *Non amplius fatigeris, electe Dei tui, etenim non solum resolutionem hujus quæstionis pro qua laborasti, consequeris, sed quæcumque a Deo per orationem et jejunium petieris, exigentibus tuis meritis, adepturus es.* Tum sanctus Sanson Deo omnipotenti gratias referens, lætus admodum cuncta quæ viderat et audierat suo magistro quiete replicavit.

Capitulum sextum. De fratre a childro vulnerato. 40

Quadam itaque die dum irent fratres mane æstivo tempore ad purganda zizania de messe, hilider quidam de quodam rubo exsiliens unum e fratribus in inguine momordit; atque ad terram cadens semivivus remansit. Fratres vero circa illum astantes, flentes et ejulantes nihil aliud quam moriturum exspectabant. Tunc œconomus (1) dixit : *Nuntiemus hoc abbati nostro.* Misso itaque uno fratrum, coram sancto Sansone abbati narravit. Flente autem illo, sanctus Sanson, Spiritu sancto accensus, ita dixit : *Magister, da mihi licentiam ut ad eum vadam. Pater autem meus compertus ac peritus est, et potest liberare hominem de hujus doloris nece.* Tum sanctus Heldutus quasi in derisum sermonem ducens, ita dixit : *Tu et pater tuus in principio magica arte eruditi fuistis. Non enim convenit cum cælesti sapientia mundanam exercere mathematicam.* Sanctus vero Sanson subridens responsum dedit : *Hoc ignoras, magister, quia nullum alium patrem habeo, nisi illum de quo Propheta dixit : "Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me, „ et in Evangelio : "Nolite patrem vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in cælis est. „ Tu quare putasti hoc dixisse me de terreno patre?* Magister hoc audiens erubescere valde de tanta illius prudentia in sua juventute, et stupefactus et nihil aliud ausus : *Perge, inquit, electe Dei, et pater tuus, qui unus Deus est, medicinam illi per*

(1) Notandum huic voci a S. Benedicto substitutum esse verbum *Cellarius*.

te tribuere dignetur. Pergens itaque sanctus Sanson, et lætus currens invenit fratrem extremum anhelitum jam trahentem, atque separatis a se fratribus unum probatissimum elegit assistere secum, atque serpentino livori signum crucis
 5 imposuit, sentiens per Dei gratiam virtutem adesse divinam, atque per tres horas, id est ab hora tertia usque ad horam sextam, protelans orationes, aquam oleo mixtam benedicens, fratrem pæne antea mortuum, præsentibus fratribus per Dei admirabile opus incolumem atque sanum erigit; ac
 40 propter hoc postulabat fratres ne sibi hoc miraculum deputarent, sed divinæ virtuti, cui est salus, laus, honor et gloria in cælo et in terra. At illi intra se admirabantur vehementer. Nam humilitas ejus atque affabilitas, lenitasque ac mira caritas, omnisque ejus sollicitudo circa condiscipulos suos,
 45 ne aliquis ex illis aliquid illicitum perpetraret, ultra humanum modum semper pullulabant, ita ut ab omnibus fratribus miro affectu diligeretur.

Capitulum septimum. De ordinatione ejus in diaconatus ordine.

Magister vero ejus, videns diligentiam illius erga Dei cultum, et in pectore ejus venerans Christum, secreto in mente
 20 sua tractabat quod ille dignissimus gradu diaconatus esset. Et dicebat : *Domine Jesu Christe, omnis res facilis est tibi, si tibi placuerit; et ego non dubito, quia tu in evangelio testificatus es quod non potest homo accipere quidquam nisi datum illi*
 25 *fuerit de cælo. Et si placet tibi illud, quod de sancto Sansone cogito, opportunum tempus tribuere digneris.* Inter hæc autem quodam die dominico, quando non putabatur, ad illud monasterium Dubricius episcopus advenit. Et tunc unanimiter ab omnibus fratribus ac magistro Helduto depre-
 30 cante ut sanctus Sanso in gradu diaconatus ordinaretur, Dubricius interpellabatur. At ille negare non potuit illud quod omnes fratres, qui ibi erant, unanimiter deprecabantur, At ille, sicut mos est, interrogavit si huic gradu dignus esset. Et magister infit : *Scio enim, et hi fratres indubitanter*
 35 *sciunt, quod conversatio ejus ab infantia perfecta fuit, atque.*

optima. Et nos omnes in comparatione illius rustici atque infirmi sumus. Tunc fretus in hoc Dubricius episcopus, ordinavit eum in gradum diaconatus, et cum eo alios duos in presbyteratus officio.

Illud quoque miraculum quod in ordinatione ejus contigit, ⁵ silendum non est. Nam cum ad genua flectenda juxta morem fratres invitarentur, vidit sanctus Dubricius una cum Helduto magistro columbam cœlitus emissam per fenestram descendere et super Sansonem sedere, et non, ut est moris avi, fugitare vel volitare, sed semper sine ullo pennarum ⁴⁰ motu, discurrentibus ubique per ecclesiam ministris, immobiliter stare, et super scapulam ejus dextram constanter mansit tamdiu, donec officium totum ab episcopo consummaretur. Hoc in ecclesia nemini fuit admirabile, quia nemini visibile fuit, nisi tantum episcopo ac magistro supra ⁴⁵ dicto et uni diacono, qui calicem tenebat et evangelium legerat (1). Et sic immobilis illa columba stetit super eum, donec post missam de Eucharistia communicaret. Denique in tantum stuporis episcopus ac magister inter se invicem admirantes venerunt, ut sanctum Sansonem jam non ter- ²⁰ restrem sed cœlestem indubitanter confirmarent militem esse. Et Dubricius, relictis omnibus in pace, Sansonem frequenter benedicens ad domum remeavit. Sanctus vero Sanson ita admirabilis atque ineffabilis in Dei opere crescebat, ut de die in diem quasi per scalam spiritualem ascen- ²⁵ deret.

Capitulum octavum. De duobus Heltuti discipulis Sansoni invidentibus et de presbyteratu ejus.

In Heltuti monasterio duo fratres erant, unus presbyter et alter sine gradu, qui nepotes erant Heltuti magistri, sed a ³⁰ fratribus aliquantulum disjuncti. Hi timebant ne a Sansone hereditario terreno (2) privarentur. Interea, instigante diabolo,

(1) Narratur idem miraculum etiam in Vita S. Dubricii. Vid. *Lib. Landav.*, p. 78.

— (2) Hereditate terrena, sive jure succedendi avunculo.

invidia, ex qua mors subintroivit in orbem terrarum, in cordibus illorum magis ac magis contra Sansonem accendebat, ita ut nec pacifice nec amanter ei adhærere possent, sed ignorantes altius Dei consilium, in ima miseriæ
5 graviter mergebantur. Videns autem Sanson hoc malum crescere in cordibus illorum, amplius pro illis lacrimas cum orationibus fundens, ne propter eum pessimi criminis lapsum incurrerent, ac in cibo et in potu, Dominum Deum suppliciter deprecabatur, semper jejuniis intendens, orationibus insi-
10 stens, in sanctis scripturis scrutandis attendens, in frigore et nuditate Deo omnipotenti gratias agens, in æstivo tempore se non obumbrans, in hiemali frigore veste duplici se non induens, uno vestimento quo in die utebatur, in nocte se continens, testimonium Pauli apostoli intendens ubi ait :
15 *Non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Sanctus itaque Sanson Dominum Deum precabatur ut invidiam, quæ ultra modum crescebat, de cordibus illorum expellere dignaretur. Ac per hoc Deus, qui pius et misericors est, veniam illis tribuere
20 dignatus est, ut amanter illum diligerent, quem antea avidius odio habuerant.

Sed per hanc simulationem diligendi, diabolus iterum, qui semper salutem hominum invidere non desistit, odium in cordibus illorum reaccendit, ita ut inter se molirentur
25 qua arte veneficii illum necarent. Sed nullam causam reatus invenientes in eum, quasi ebrii et amentes huc illucque vertebantur. Interea frater ejusdem presbyteri pistor monasterii effectus est. Erat ibi consuetudo herbas hortulanas per poculum ad sanitatem conferendam confrigi
30 cari, ac singulis fratribus particulatim in vasculis suis dividere. Pistor vero, accepto consilio mali fratris, venenum commiscuit in vasculum sancti Sansonis, et ad horam congruam, quando fratres conveniebant ad pocula percipienda, daturus [erat] illi bibere. Quod ut non dubitaret fore mortife-
35 rum, parum aliquid ex eo per lac dedit pilaci, et pilax statim in momento mortuus est. Pistor vero, hoc ut vidit, valde gavisus est, nihil aliud sperans nisi sanctum Sansonem, bibito

hoc poculo, illico moriturum. Sanctus vero Sanson, poculum in manu tenens, et signum crucis Christi super illud imponens, totum in nomine Trinitatis bibit, fretus Christi auxilio, qui fidelibus suis in evangelio promisit dicens : *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Post hoc lætus admodum 5 refectionem ingressus est, nihil doloris ex hoc sentiens. Prandentibus autem illis ita suaviter leniterque cum pistore loquebatur dicens : *O frater amantissime, magnam dulcedinem faucibus meis et magnam suavitatem toti corpori meo tribuit illud poculum, quod mihi hodie præparasti. Sancte te Deus* 10 *omnipotens ab omni ægitudine tua, sicut me hodie sanasti.* Quibus auditis intra semetipsum pœnitentia tactus est, promittens coram omnipotenti Deo nunquam ultra malum consilium se gesturum cum electo Dei, quem noverat omnium esse conscium, et tamen omnia patienter toleran- 15 tem. Exinde fratri suo dicebat : *Peccavimus, frater, non in aliquem hominem, sed potius in Christum atque ejus dilectum.*

Et ille perseverabat in malitia sed velox vindicta divinitus ei data est. Nam in prima dominica adveniente, cum sanctus Sanson calicem de altare elevasset, sicut mos diacono est, 20 ille accepit de manu sancti Sansonis, et de illo communicavit, et statim a dæmone arreptus est, et labia sua dentibus mordere cœpit, et sese in terram volutari, ita ut fratres vehementer erubescerent. Quo viso frater ejus flens et in terram se prosternens palam omnibus fratribus utrorumque 25 culpam totam indirecte monstravit, veniamque sui delicti lacrimabiliter postulavit, promittens se in tota vita sua pœnitentiam gesturum, ac Deo et sancto Sansoni servitutum. Quibus auditis, fratres una cum abbate suo super his quæ fiebant admirati sunt valde, maxime timentes ne vene- 30 nato poculo sanctus Sanson exstingeretur; et aliud timebant ne propter contumeliam, quam pertulerat, ab eis discederet. Tum fratres suppliciter rogaverunt ut ad locum in quo dæmoniacus vexabatur, ire non dedignaretur. Sanctus vero Sanson amariter flens atque hejulans ita respondit dicens : 35 *Heu me, Domine Deus, propter quid hoc fecisti mihi? aut propter quid amantissimum fratrem meum propter me lædere*

permisisti? Timeo enim ne reatus illius debitor sim. Cum hæc dixisset, oleum cum aqua benedicens, aspergi eum præcepit. Qui sine mora circa vesperum incolumis resurgens pœnitudinem mali sui gessit. Sicque justo iudicio Dei actum est
 5 ut quod ille injuste usurpabat, in tota vita sua nunquam obtinuit.

Post biennium autem ex quo gradum diaconatus receperat, ab eodem Dubricio episcopo, qui eum ordinaverat, Deo annuente, in gradum presbyteratus ordinatus
 10 est. Et quale signum, quod cœlitus visum est, quando diaconatus accepit officium, tale etiam quando presbyteratus ordinem accepit, super eum visibiliter apparuit tribus tantum viris, quibus prius fuerat visum. Exinde enim magis ac magis in jejuniis, in orationibus, in vigiliis multis corpus
 15 suum constringebat, ita ut numquam carnem alicujus animalis neque ullius volatilis in tota vita sua gustaret, nec in os ejus intraret. Numquam ullus vidit eum ebrium, numquam instabiliter loquentem, numquam a se ullius poculi genus interdixit, numquam aliquid mali poculi genus eum
 20 læsit.

Interim intra se cogitabat, quomodo illud monasterium in quo contumeliam sustinuerat, sine magistri offensione dimitteret. Erat autem non longe ab hoc monasterio insula quædam nuper fundata a quodam egregio viro ac
 25 sancto presbytero, nomine Piro, in qua insula apud eum habitare volebat, sed valde metuebat, sicut jam dixi, ne ullo modo offenderet magistrum suum. Talia ergo volvente apud se ac Deum rogante, ut suæ voluntati opem daret, ecce angelus Domini sancto Heltuto per somnium apparuit dicens :
 30 *Mane surgens interroga voluntatem sancti Sansonis, ut ubicumque exire voluerit, opituleris illi; et scito quia Deus ubicumque cum illo est.* Evigilans ille et apud se retinens ea quæ illi dicta fuerant per somnium, mane surgens sanctum Sansonem accersiri sibi jubet dicens : *Enarra mihi, dilecte Dei, quæ*
 35 *sunt in corde tuo, et quæ cogitas; et ego auxiliabor tibi. Scire debes, fili, quia homo videt in facie, Deus autem in corde; et ille, qui videt, quæ sunt in corde tuo, et quo adire desideras, ille*

mihi hac nocte indicavit de te, ut opem tribuam tibi, ubicumque ire volueris. Quo audito sanctus Sanson ingemuit, et nihil boni se egisse coram Deo dicebat; sed tamen voluntatem suam seni suo humiliter revelavit. Senex autem hæc audiens ita responsum reddidit dicens : *Opus est tibi omnia agi pro- 5 pter Christum et paupertatem et injurias seculi pati. Verumtamen in gente nostra major te non erit.* Ac sic pectus suum verberans duci eum ad insulam, ubi volebat, in pace fecit, computans quasi anima sua separetur de corpore.

Ita sanctus Sanso a supradicto presbytero Piro nomine, 10 quasi angelus Dei susceptus est : arduam namque et cælestem vitam infatigabiliter ducens, neque diebus, neque noctibus a colloquiis divinis et oratione cessabat; tota die operibus manuum laborans, totam noctem orationibus transiens. Nullus eum unquam otiosum vidit, sed aut ad legendum, aut 15 ad scribendum, aut ad orandum semper promptus erat, aut, ut aliis indicaret, in prædicatione facilis erat. Ex quo enim gradum diaconatus accepit, nullus unquam postea eum lecto jacere vidit. Sed si quando opus requiescendi haberet, se ipsum ad parietem dimitteret aut ad aliud aliquid hujus- 20 modi, recordans testimonium prudentis viri, qui dixit : *Otiositas inimica est animæ* (1).

Capitulum nonum. De invitatione ejus ad visitandum patrem suum et de theomacha.

Quodam itaque hiemali tempore, cum pater ejusdem 25 sancti Sansonis repentino arreptus dolore, debitum mortis exsolvere cogeretur, compellitur a suis vicinis ut juxta morem, communionis sacrificium acciperet. Sed ille constanter affirmabat numquam se mortem gustaturum, numquam sanitatem accepturum, numquam sacrificium sumpturum, 30 nisi filium suum sanctum Sansonem oculis suis videret, et tunc per ipsum corporis et animæ sanitatem se percepturum dicebat. His itaque verbis auditis, homines, qui aderant, sta-

(1) Vide regulam S. Benedicti, cap. 48.

tim missos dirigunt ad sanctum Sansonem, rogantes ne pigeret eum visitare patrem suum jam in mortis confinio accubantem, et maxime corporis et animæ sanitatem ab eo accipere desiderantem.

- 5 Pervenerunt hi nuntii usque ad locum, ubi sanctus Sanson habitabat, et ibi nocte illa in hospitio sunt recepti, et mane surgentes viderunt discipulos ad opus exercendum euntes, et sanctum Sansonem cum illis. Non cognoscentes illum, interrogabant quomodo apud eum loqui valerent. Sanctus vero
 10 Sanson, spiritualiter jocans cum illis, ita dicebat : *Enarrate mihi causam pro qua illum quæritis*. Illi responderunt : *Non alii alicui, nisi illi soli causam narrabimus nostram*. At ille ait : *Amen dico vobis, nisi necessarium vestrum coram me dixeritis, Sansonem, quem quæritis, numquam videbitis*. Mærentibus autem illis atque ad alterutrum diffidentibus, lætus admodum ita Piro locutus est : *Ecce sanctus Sanson, quem toto itineris labore quæsisistis, ille est qui loquitur vobiscum; causam vestram indicate illi*. At illi respicientes in faciem ejus, et salutem parentum suorum illi narrantes, ceteri aliter in
 20 faciem suam dicentes : *Pater tuus dolore correptus decidit in lectum jamque moriturus est; et nos missi sumus ut non pigeat te illum visitare*. At ille respondens dixit : *Revertimini ad dominum vestrum; jam ego, ni fallor, Ægyptum reliqui; non mihi convenit iterum reverti in idipsum. Potens est Deus ægro-*
 25 *tantem sanare*. Et egressus veloci cursu ante fratres tendens ad opus faciendum progrediebatur. Sanctus vero Piro misericordia motus, immo Spiritu sancto illum accendente, revocavit illum ad se, et dixit ei : *Quare sic dicis, electe Dei, cum non negligenter opus Dei facere debes? curam enim te oportet*
 30 *habere de animarum profectu; si hoc feceris, merces tua grandis erit cum Deo dum spiritualia per te seminantur, ubi carnalia creverunt*.

Sanctus vero Sanson, intendens in eum, atque paululum silens, ita ait : *Utinam Dei voluntas fiat! et ego propter Domi-*
 35 *num et propter animarum lucra in omnibus pati paratus sum*. Et nuntiis dixit : *Antecedite vos, et ego cras insequor iter vestrum*. At illi perrexerunt gaudentes. Et ille crastina

die insecutus est iter eorum uno diacono cum eo comitante, florente adhuc juveni.

Et factum est, dum irent, orantes per vastissimam silvam durissimam audierunt vocem, juxta illos terribiliter strepitantem. Diaconus vero, audita hac voce, expavescens ac primo 5 vultu suo pallens, equum, quem in manu tenebat, velociter dimittens, qui omnia quæ erant necessaria in itinere portabat, et pallium, quo indutus erat, jactans, in fugam se per silvam dedit; et sanctus Sanson clamabat post eum, dicens : *Confide, frater, noli timere, neque obliviscaris evangelici præ-* 10 *cepti, in quo nutritus es ab infantia tua.* Sed cum non audiret hanc vocem, lacrimabiliter insecutus eum, maxime timens, ne præ timore, quem audierat, exstingeretur. Et dum eum sequeretur, vidit theomacham hirsutam canutamque, anum jam decrepitam, suis vestimentis bribitam, 15 trisulcatamque venalem in manu tenentem, ac silvas vastas veloci cursu permeantem fugientemque recto tramite.

Sanctus vero Sanson in Christo fidens, equum ad lignum ligans, pallium fugientis super eum ponens, fugientem velociter insecutus est. Sed illa theomacha diaconum 20 fugientem reperiens, prostravit eum ad terram, et in fugam perrexit. Sanson vero videns fratrem suum defunctum, clamavit post theomacham, dicens : *Quid fugis, mulier? Ecce homo sum, sicut ille quem prostrasti per manus tuas. Si datus sum in tua potestate, ecce adsum : noli ergo fugere, sperans me adve-* 25 *nire ad te.* Sed hæc illa non intendente, et semper fugere nitente, clamavit ad illam sanctus Sanson, dicens : *Impero tibi, in nomine Jesu Christi, ab eo loco, in quo stas, ne ultra pedem moveas, quousque veniam ad te et loquar tecum.* Stante ergo ea in uno eodemque loco ac tremente, venalemque in 30 terra laxante, sanctus Sanson adveniens : *Quæ, inquiens, es, mala forma? vel qualis es?* At ipsa cum ingenti tremore dixit : *Theomacha sum, et gentes meæ hucusque vobis prævarictrices exstiterunt (1); et nunc nemo enim in hac silva remansit*

(1) Alludit, ut puto, inimicitiis quæ tunc Britones inter et Saxones intercedebant.

de gente nostra, nisi ego sola. Habeo enim octo sorores, et mater mea adhuc vivit, sed hæ novem in ulteriore silva degunt. Et ego marito in hoc saltu tradita sum, et vir meus defunctus est, et propter hoc recedere de hac silva non possum. Sanctus vero
 5 Sanson dixit : Numquid potes fratrem, quem percussisti, redintegrare sanum, aut sollicita es de profectu animæ tuæ ? At illa respondit : Nolo nec possum reparari in melius ab infantia mea usque modo. Bonum enim facere nequeo. Sanctus vero Sanson ita competenter dixit : Deum omnipotentem invoco, ne
 10 amplius aliis injuriam facias, sed in hac die qua dicis quod irremediabilis es, morte moriaris. Et illa statim rugiens ac in latere sinistro cadens, statim mortua est. Tunc sanctus Sanson, reversus ad fratrem in loco seminecem dimissum, invenit eum jacentem pæne mortuum, ac diligenter perscrutans in pectore tantum vitalem flatum remansisse repperit.
 15 Tunc vero secundum Helisæi auctoritatem os ori, et membra singula ceteris membris coaptans et flens Dominum suppliciter rogabat quatenus fratrem illum sanitati reddere dignaretur. Sicque, Deo per illum operante, non plus hora
 20 vel dimidia frater quasi a somno incolumis surrexit. Denique in eo maxima gratia fuit quod propter sanctum Sansonem trifulca lancea maleficæ mulieris corpus ejus perfossum non fuit.

Sicque fratrem confortans ne timeret, Deumque benedicentes iter cœptum pariter perrexerunt, atque ad locum, quo tendebant, tandem die tertio pervenerunt, inveneruntque Ammonem sancti Sansonis patrem a suis vicinis circumdatum atque in lecto jacentem. Ammon vero, ut vidit eos a foribus venientes, gavisus est gaudio magno
 25 dicens : Ecce auxilium, quod mihi Deus omnipotens per somnium monstrare dignatus est, obtutibus meis jam video. Moxque ejectis omnibus foras, tribus tantum remanentibus Sansone et suo diacono et Anna matre ejus, admonebat sanctus Sanson Ammonem patrem suum ut indulgentiam a
 30 Deo posceret, cui multum in peccato displicuerat. At ille confestim omnia peccata sua, quæ fecerat, sive principalia sive minora sancto Sansoni per veram confessionem osten-

dit, et in tota vita sua se servitutum Deo omnipotenti devovit, comamque capitis sui deponere fecit, suadente illi conjuge sua, et iterum Ammon dixit : *Omnia, quæ mihi et tibi hucusque Dominus largiri dignatus est, ego hodie voluntarie offero illi.*

Ostensis itaque suis quinque germanis Sansoni cum 5 germana eorum sorore sexta adhuc parvula, ita paululum silens, responsum reddidit Sanson, dicens : *Fratres mei optimi sunt ac Deo traditi (1); sed hæc soror nostra parvula mundo erit servitura.* Quo audito, omnes, qui ibi erant, valde admirati sunt. Tonso itaque capite Ammonis et uxore 10 sua viduitatis ordinem recipiente, omnes facultates suas in tres partes dividerunt : primam pauperibus, secundam ecclesiis, tertiam in usum sibimet reservantes. Frater vero ejusdem Ammonis (2) videns fratrem suum caput tondentem, et omnes facultates suas pauperibus erogantem, et uxorem 15 suam viduitatis ordinem recipientem ac Deo omnipotenti et sancto Sansoni placentem, in totum se vovit offerre Deo et omnia sua ei eroganda. Nam et uxor ejus tali sorte, sicut Anna fecerat antea, Deo deservire devovit, quod postea implevit. Sanctus Sanson interim eos admonebat ut ecclesias 20 ædificarent, ac monasteria construerent ac sacerdotes diligerent. Hæc verba voluntarie audientes ita se facturos promiserunt, sed matrem ejus singulatim ei dixisse ferunt : *Monasteria, quæ nobis suggeris fundanda et ecclesias construendas, non solum desidero, sed amanter amplector; sed a Deo 25 omnipotente, cui me devovi, exspecto quod monasteria, et ecclesias, quæ tu jubes construere, Deo auxiliante, consecrabis.* Tum ille quasi verecunde subridens, humiliter dixit : *Utinam in omnibus, quæ desidero, voluntas Dei fiat!*

Capitulum decimum. De reversione ejus ad magistrum, et 30 serpente extincto, et melle redundante.

Confirmatis itaque his in bonis operibus S. Sanson iter ad monasterium unde venerat direxit, comitante cum eo patre

(1) Hos inter sanctos collocat auctarium Usuardi Bruxellense ad d. 28 julii : *In Britannia minore, Dolo monasterio, sancti Sampsonis episcopi et confessoris cum sex fratribus æque sanctis confessoribus.* — (2) Umbraphel nempe, pater S. Maglorii.

et avunculo et diacono ejus, simul quatuor. Sed ille semper in admonendo et exhortando novellos apud quos iter agebat, veteris ac novi Testamenti parabolas dulciter spiritualiterque interpretabatur. Dum autem iter agerent, Ammon
 5 præcedens illos vidit semitam, et circa eam quasi igne exustam terram, et quodam vestigio quasi trabes traheretur per ustas herbas.

Ac primo quidem animo intremuit, et fratri suo insequenti indicavit dicens : *En, frater, quem audivimus apud parentes*
 10 *nostros esse in hac silva, serpens antecedit nos, et puto quod non longe est a nobis.* Fraterque ejus læto animo respondit dicens : *Noli timere, frater, jam arma nostra cum Deo sunt tota.* Sanctus vero Sanson utriusque verba apud semetipsum prudenter intelligens, ita sermonem exorsus est dicens :
 15 *Pater, unde confabulatio inter vos exorta est?* Ammon respondit dicens : *Video, electe Dei, quod serpens antecedit nos.* Sanctus vero Sanson, ita quieta mente consolans eos, ne timerent, suaviter dixit : *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic : "transi hinc", et transiet; et nihil vobis*
 20 *erit impossibile. Itaque et vos stabiles estote, in Domino confidentes, atque me expectantes quousque cum victoria revertar ad vos. In silentio estote quidquid audieritis.* Eunte autem illo, ulterius cœpit avunculus ejus insequi eum dicens : *Indecens est, electe Dei, ut solus pergas; permitte me apud te ire.* Qui
 25 respondens dixit : *Solus non sum, sed Deus est mecum. Vos autem sicut jam dixi, hic estote donec veniam ad vos.* Ille vero velociter tendens per vestigium exustum, vidit a longe serpentem flammeo capite per vasta deserta serpitantem. At ille videns eum elevata voce dixit : *Dominus illuminatio mea*
 30 *et salus mea, quem timebo?* et cætera. Serpens vero vocem audiens, et nidorem ejus sentiens, ubi cauda illius erat, caput cum sibilo et furore convertit.

Et Sanson, quasi anguillam pusillam vidisset, ad eum cucurrit; serpens vero videns eum, glebam morsu et arenam capiens bachatum ingens diræ vocis, quasi gladio cæderetur, et in spiram se velociter colligens, caudam propriis dentibus rodens, emisit.

Sanctus vero Sanson signo sanctæ crucis se signavit dicens : *Benedicite omnia opera Domini Domino; laudate et superexaltate eum in secula.* Et cum hoc dixisset, vocavit comites, dicens : *Venite, fratres, et videte opera Domini; quoniam terribilis est super omnes qui inhabitant terram; ut fides vestra firma et stabilis permaneat. Et in hoc scitote, quod qui Deum timuerit, nullam creaturam timere debet.* Venientes autem viderunt serpentem in circulo suo se volventem, sed nullatenus caput poterat erigere. Sanctus vero Sanson exhortabat eos ut fide recta semper perseverarent, et in Deo omnipotente confiderent quem omnes creaturæ collaudant et collaudantes benedicunt. In hoc perseverabat mane usque ad vesperam, et cum vidisset diem finire, dixit serpenti : *Tu ne ultra vivas.* Nec mora, serpens ad caudam stans, caput suum levans, circulum de se inepte faciens, totum venenum suum evomens fœdissima morte mortuus est.

Et cum hoc vidissent, gratias Deo omnipotenti referentes iter perrexerunt, atque tertia die ad monasterium, quo tendebant, prospero itinere, atque Deo comitante, pervenerunt; ubi Dubricius episcopus, inchoante quadragesima Paschæ, habitabat, quia mos erat illi in illa insula quadragesimam duci. Hoc audiens de sancto Sansone et comitibus ejus gavisus est valde, consolationemque ei ac patri avunculoque humane et libenter præstitit. Quodam autem die diaconum, qui cum Sansone fuerat in itinere, Dubricius seorsum vocans, diligenter ab eo percunctavit cuncta quæ eis in via evenerant. Sanctus vero diaconus omnia per ordinem replicans, et de sua ignavia nihil occultans, cuncta, sicut fuerant gesta, veraciter narravit. Sanctus Dubricius hoc audiens, et sanctum Sansonem Spiritu sancto plenum sentiens, officium pistoris injunxit ei dicens : *Omnia bona, quæ in hac cella, Deo largiente, advenerunt, Deo et hominibus per te fæneranda esse cupio.* Ille vero non renuit, sed obedienter assumpsit, ac Deo et hominibus abundanter erogare cœpit. Nec mora, ille, qui ante eum pistor fuerat, instigante diabolo, invidebat ei, et episcopo dicebat : *Sanson, quem in nostra cella posuisti, omnia bona, quæ congregata sunt, inaniter dis-*

pergit et maxime lanternas melle plenas fundo tenus evacuavit. Sanctus vero Sanson, Spiritu sancto revelante, causam agnovit, et in cella intrans omnia vasa vacua signo sanctæ crucis tribus vicibus benedixit, atque in momento coram se fuerunt plena. Dubricius vero, quando non putabatur, introivit in cella, et introiens vidit omnia vasa summo tenus plena, et cum verecundia statim reversus est et omnibus fratribus enarravit, et quod in vituperatione sancti Sansonis putabatur evenire, in victoriam venit et in laudem. Nam non longe post in eodem monasterio res inopinata gesta est. Idem Piro in tenebras nocte per ineptam ebrietatem in claustra monasterii deambulans solus in puteum valde vastum cecidit, et a fratribus jam emortuus abstractus est, et in illa nocte obiit. Fratres vero ea nocte vigilantes mane sepelierunt eum. Et mox omnes sanctum Sansonem elegerunt sibi abbatem. At ille non renuens, sed spiritualiter suscipiens, uno anno ac dimidio monarchiam illius monasterii tenuit. Qui semper inter dapes abundantes et pocula inundantia jejunos ac sitiens esse cupiebat. De jejunio ejus et oratione necesse non est replicare, cum nulli unquam, sicut jam diximus, lecto corpus suum quiescere relaxabat.

Capitulum undecimum. Quod patriam suam deseruit (1).

Contigit autem quadam die quosdam fratres peritissimos de genere Scothorum (2) advenire, qui dicebant se in Roma didicisse; Sanson vero diligenter eos intuens, et licentiam Dubricii recipiens ut patriam suam (3) visitaret, comitari cum illis voluit, atque ita perrexit. Et ubicumque ambulabat, ab omnibus, qui eum videbant, velut Angelus Dei venerabatur. Et cum ad patriam pervenisset, multas virtutes, Deo cooperante, fecit : quin potius omnia miracula ubique per eum Dominus operatus est, multos cæcos illuminavit, plurimos leprosos mundavit, plerosque de gentilitatis errore

(1) Hic erronee caput duodecimum ante undecimum invenitur in codice Andegavensi. — (2) Nempe Hibernorum. — (3) Immo illorum.

convertens, lunaticos sanitati restituens. Et cum hæc fecerat, ipse se semper humiliabat.

Capitulum duodecesimum. De reversione ejus ad patriam suam.

Cumque ibi moraretur, quidam navigantes se parabant ad Britanniam navigare, et ille propter intolerabilem adventantium hominum copiam, patriam iterum relinquens navigare cum illis ad Britanniam, de qua venerat, conabatur. Et cum dies apta ad navigandum advenisset, et ventus opportunus esset, navigantes invitabant illum ut sine mora ad portum, ubi navis totis instrumentis parata erat, properarent. Qui dicebant illi : *Navem paratam, ventumque aptum ac velum jam extensum, et omnia instrumenta habemus parata; et si una hora tu moram feceris, nos dimittentes te navigabimus.* At ille dixit : *Hodie opus est nobis hic esse, et si vos non potestis nos expectasse, navigate in pace, et crastina die, Deo auxiliante, de uno eodemque portu simul iterum navigabimus.*

Et illi direxerunt viam ad navigandum. Illis abeuntibus, ecce vir quidam de proximo monasterio advenit, rogans eum ut secum ad monasterium iret, dicens : *Abbas noster diabolo arreptus est atque vinculis alligatur, crebrius de te interrogans si de ista patria ad aliam destinatus esses remeare provinciam.* Sanctus vero jam divinitus præsciens, festinus iter cum illo perrexit, atque fratrem illum dæmoniacum alligatum repperit. Sed videns eum diabolus, elevata voce dixit : *En quem hodie quæsi, en quem speravi, contra quem stare non possum.* Tunc sanctus Sanson imperavit ei dicens : *In nomine Jesu Christi filii Dei altissimi transi hinc, et numquam ultra intres in homine isto.* At ille cum ingenti rugitu discessit ab illo. Tum S. Sanson aspersit eum aqua benedicta cum oleo, et ille statim sanus atque incolumis surrexit commendans se et totum monasterium suum [Sansoni] in decumbitione usque in perpetuum. De quo monasterio multa bona facta audivimus et nunc usque in sancti Sansonis honore colitur.

Deinde benedictis atque confirmatis fratribus sanctus Sanson, ad portum, de quo præterita die navis discesserat, properavit. Et factum est, dum ad portum cum suis comitibus perveniret, paratam navem portum tenentem repperit. Tum
 5 læti admodum ad invicem, rem ut esset ex utraque parte referentes, ea nocte ibi manserunt, navigationem futuram mane sperantes. Erumpente autem post noctem luce, flante vento, iter prosperum, Deo gubernante, pergentes illam insulam, in qua antea habitaverat, petierunt altera die, inve-
 10 nitque patrem suum et avunculum suum, qui præ ceteris omnibus ibidem regulariter degentibus in Dei mandatis præcelsiores ac laudabiliores erant, et ex hoc gratias referebat sanctus Sanson Deo omnipotenti. Volentibus itaque fratribus ut denuo iterum cum illis conversaretur, nullo modo
 15 adquievit, sed desideratum locum in deserto petere voluit.

Supradicti duo fratres rogabant ut ubicumque requiesceret, cum illo semper habitarent; boni quidem ambo, sed Umbraphel in quantulumcumque videbatur præcellere. Qui dicebat illis non licere eos carnales affectus sequi. Tunc
 20 dixit avunculus ejus : *Tu nosti, electe Dei, quod, suggerente te, omnes carnales affectus reliquimus, patriamque ac parentes et amicos dimisimus, et ideo te, qui spiritualis es, non carnaliter sed spiritualiter vestigium tuum sequi debemus.* Tunc sanctus Sanson providus Spiritu dixit ei : *Tu, frater Umbra-*
 25 *phel, peregrinus esse debes.* Et postea Sanson prævidens spiritu suum avunculum presbyteratus officio jam maturum ad monasterium quod, fratre ei supradicto donante, in Hibernia reliquerat, abbatem misit, Ammonemque cum eo cum sua benedictione abire fecit.

30 **Capitulum decimum tertium. Quod heremum petit.**

Post excessum vero patris et avunculi ejus, quatuor cum eo comitantibus, vastissimam heremum adire destinavit, et juxta Habrinum flumen (1) castellum repperit, atque in eo fontem lucidissimum inveniens, habitaculum suis fratribus

(1) Hodie *Severn* vel *Savern* flumen.

fecit, Deum rogans intra semetipsum ut sub terra speluncam Dominus ei ostendere dignaretur. Quam precem placabiliter Dominus exaudire dignatus est. Nam quadam die silvam perambulans, repperit planissimam, secretissimamque speluncam, ostiumque ejus situm erat ad orientem; 5 ibique quasi a Deo sibi datum fuisset, habitare amanter amplexus est. Atque post spatium dierum jejunans ac sitiens unum panem habebat secum, sed aquam unde sitim amandaret, omnino non habebat. Factum est autem dum septima die circa horam tertiam jejunus sitiensque peroraret, atque 10 facies ejus terram attingeret, glebam sensit sudantem, et cuspidem baculi sui figens, fons limpidissimus atque largissimus emanavit, ibique delectabiliter mansit. Cui a fratribus suis, qui in castello habitabant, unus panis integer in unoquoque mense deferebatur. 15

Toto itaque tempore quo ibi fuit, victus ejus non fuit plus quam unus panis in unoquoque mense. Locus vero in quo fratres supradicti erant, ab omnibus comprovincialibus magno venerabatur cultu, in quo fratres oratorium aedificaverunt, ubi sanctus Sanson cunctis dominicis diebus ad 20 missam celebrandam, et ad Christi communionem percipiendam veniebat. Stupor enim et magna admiratio erat in tota regione de sancto Sansone, quia nesciebant locum in quo habitabat. Facto itaque conventu ubi plurimi conveniant, ac percunctantibus omnibus ubinam Sanson latitaret, 25 affuit quidam vir, qui dicebat sibi compertam esse illam speluncam in qua Sanson caelestem agebat vitam, necnon et illud castellum in quo fratres ejus erant, atque placabilem ibi regulam regni caelestis recolerent; ad quod sanctus Sanson cunctis diebus dominicis ad missarum sollemnia celebranda 30 venire consueverat. Tum inito consilio, hujusmodi ad eum locum iter dirigunt; quemque repertum ad synodum venire acriter amanterque cogeabant. Ille autem cum renuere non posset, ad synodum cum illis perrexit, et omnes qui ibi erant, laeto animo sanctum Sansonem quasi angelum Dei mirifice 35 exceperunt, abbatemque eum in monasterio quod, ut aiunt, a sancto Germano fuerat constructum, constituerunt.

Interea sanctus Sanson admonebat eos dicens : *Oportet, fratres carissimi, quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia experti timeamus. Conversationis nobis aditum dolor aperiat, cordis nostri duritiam tollat; quia nec languor mortem prævenit, sed mors ipsa omnes prævenit; homo ante rapitur quam ad lamenta pænitentiae convertatur. Pensate ergo, fratres, qualis ad conspectum iudicis paruerit, qui non vult flere quod fecit. Ergo unusquisque ad pænitentiam fugiat, et quod nequiter commisit, dum licet, pæniteat. Deus vero clementissimus dat tremori nostro fiduciam, qui per prophetam clamat et dicit : " Nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat „. Et vos illum benedicite, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire.*

Capitulum decimum quartum. De episcopatu ejus.

Factum est autem dum hæc in cordibus suis cogitabant, dies festus adest, in quo episcopi necesse habebant in illo monasterio convenire ad ordinationem episcopi, sicut mos est. Et ille sanctus Sanson nocte illius diei festi admirabilem vidit visionem, et a candidissimis turbis circumseptari se et tres episcopos egregios aureis diadematibus in capite coronatos atque infulis pulcherrimis indutos, in faciem sibi assistere conspexit, pariterque cum illis ingredi ecclesiam orationis causa compellentes. Ingressus itaque ecclesiam, ut ipse postea narrabat, quibus nominibus hi vocabantur sedule humiliterque percunctabatur, et hoc responsum ab eis recepit, Petrum et Jacobum fratrem Domini et Johannem esse evangelistam; causam vero adveniendi eis fuisse a Domino Jesu Christo ad corroborandum eum in sacerdotio summum sacerdotem. Et cum hunc more episcopali benedixissent, abierunt. Et ipse evigilans gratias Deo referens, exspectabat eventum rei. Et cum venissent episcopi qui ad ordinationem veniebant, duos ad ordinandum deferentes secum, tertium secundum morem antiquitus traditum ordinare volentes; sed quis adhuc esset, ignorantes, — ut mos ibi est a tribus episcopis tres ordi-

nari (1), — nocte insecuta adest angelus Domini ad papam Dubricium dicens : *Scitote quia sanctus Sanson a vobis tertius ordinandus est.* Sanctus vero Dubricius, præ gaudio hujus angelicæ colloctionis vigilans, atque omnia, quæ vidisset, enarrans, dixit eis : *S. Sanson in ordinatione 5 erit nobis tertius.* Tunc hi omnes sine ulla ambiguitate eum fieri episcopum indubitanter confirmaverunt, atque cum aliis duobus in ordinem episcopalem pro fidei firmitate statuerunt. Sed sedente illo in cathedram condignam, omnes qui ibi astabant, viderunt columbam cælitus 10 super eum emissam, vicem consuetam reddentem, atque super caput ejus tamdiu immobiliter stantem, quoadusque totum officium completum est. Celebrante autem illo eadem die missarum sollemnia coram omnibus, visum est Dubricio episcopo et aliis duobus monachis ignem de ore 15 ejus ac naribus emanare, atque, quod est mirabilius, ex illo eodemque die usque ad felicem vitæ suæ finem, quando missarum sollemnia agebat, angeli Dei ministri ei astabant semper, atque illo solo vidente, atque sacrificium cum illo manibus suis frangebant. Sed hoc miraculum vivens alicui 20 revelare nolebat, nisi fidelissimis secrete, contestans eos ne in tota vita sua alicui hominum revelarent.

**Capitulum decimum quintum. Qualiter angelus
admonuit illum.**

Nam cum quadam nocte paschali secundum morem suum 25 juxta altare vigilare die tenus destinaret, orante illo, illico in excessu mentis exiit atque assistenti sibi magnum virum magna claritate fulgentem assistere vidit, atque ab eo vocem consolationis audivit sibi dicentem : *Confortare, Dei electe, et viriliter age; amabilis enim ac devotus cum Deo es: 30 ideo intrepidus ausculta sermones meos. Missus enim a Deo sum dicere tibi quod non debes in hac provincia diutius perma-*

(1) Nil simile reperitur in Pontificali Romano. Forte specialis erat ille ritus britannicæ ecclesiæ.

nere. Peregrinus enim destinatus es atque trans mare, in ecclesia futurus es sacerdos ac maximo sacerdotali officio condignus.
 Et cum hoc dixisset, angelus ab eo pacifico recessu evanuit.
 At ille evigilans ad matutinalem synaxim surrexit, et tota
 5 fidei alacritate visionem explicans atque in sua mente memoriter retinens, consummato paschalis sollemnitatis officio sine mora iter suum circa Habrinum mare, invitis omnibus ibi habitantibus direxit, atque in itinere matrem mater-
 teramque visitans, earumque ecclesias jam ædificatas conse-
 10 crans et germanam jam a matre sua separatam adulterino coitu constupratam reperiens, atque eamdem detestans, — et ipsa in malo suo tenus fine perdurans; — ac de suis germanis et consobrinis nobilem et catholicam cum suis matribus vitam ducentibus gratanter congaudens, multumque in illis locis
 15 bonum ad ædificationem spiritualium virtutum instruens, multosque ibi ægrotos de corporis pariter et animæ peste liberans, atque virtutem suæ benedictionis omnibus libenter, prospero navigio ad monasterium quod Dochor (1) vocatur, multis aliis cum eo comitantibus felici pervenit cursu.
 20 Quo audito, fratres qui in illo loco erant, de ejus adventu gaudentes, unum peritissimum ex seipsis, Winnavium nomine, qui et ipsa lingua britannica apud illos Lux vocabatur, miserunt ad eum, rogantes ut totam vitam suam cum illis exercere dignaretur. Cumque ille venisset ad locum ubi san-
 25 ctus Sanson aderat, honorifice eum adorabat, atque de ejus adventu gratias referebat, et cum illo pariter considens, percunctabatur ab eo humiliter quo tendebat. At sanctus Sanson humiliter responsum dedit, dicens : *O frater, miror te cur in tanta stultitia incurristi inquirens causam itineris mei, et quo*
 30 *tendam interrogans, cum in evangelio scriptum est : “ Qui- cumque dimiserit patrem aut matrem, aut filios, aut sorores, aut fratres, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam in futuro possidebit „. Ecce locum, quo tendo, manifestavi.* Audiens autem hoc Winniaus magna
 35 verecundia erubescbat et voce lacrimabili eum deprecaba-

(1) Dochor prope Llanelly in comitatu Caermarthen.

tur : *Ne indigneris, electe Dei, quod causam itineris tui, et quo tenderes, inquisivi. Audi Paulum dicentem : " Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. "* Et non pigeat te animas hominum lucrare, quia in hac patria diabolico cultu, diabolo instigante, multi homines illuduntur. Et nos credimus quod te oportet in hac patria virtutes Dei manifestare, antequam in Europa discedas a nobis.

Audiens autem hoc sanctus Sanson stupefactus est super doctrina ejus, maxime quia videbat Spiritum sanctum per illum loqui. Et statim in eodem loco navim dimittens, plaustrum ad portanda utensilia, atque sacrarum scripturarum volumina ordinans, suumque currum duobus equis imponens, quem de Hibernia apud se deportaverat, ac patriam, Domino comitante, pertransiens, et juxta mare quod Austrum (1) vocant, quod ad Europam ducit, penetrans, præcedentibus se fratrum choris, aliis nihilominus retro insequentibus ipse se in medio solus, ut dignum erat, diebus ac noctibus incessabiliter dignis precibus Dominum deprecabatur.

Capitulum decimum sextum. De idolo destructo et mortuo suscitato.

Quadam itaque die cum per quemdam pagum quem Tricurium (2) vocant, deambulet, audivit in parte sinistra homines bachantium ritu quoddam fanum per imaginarium ludum adorantes. At ille hoc audiens statim de curru descendit et fratribus annuit ut ibi starent, et Deum precarentur quousque Dominus virtutem suam de hoc miraculo ostendere dignaretur. At ille, duobus cum eo comitantibus vidit ante eos in vertice cujusdam montis abominabile simulacrum assistere. Tunc sanctus Sanson velociter ad eos cucurrit, et illos diligenter admonuit ne idolum colerent, unum Deum creatorem omnium debere eos adorare. Tunc stabat

(1) Cfr. *Lib. Landav.*, p. 20 : *Auferr-eum mare transfretavit.* — (2) Idem absque ulla explicatione tradunt Baldricus et *Liber Landavensis* ; neque ipse conjicere potui, quis esset iste locus.

apud eos Widianus eorum comes. Excusantibus autem illis malum non esse ritum quod colebant et Deum parentum suorum, quod est idolum, debere eos adorare, aliis autem furentibus, aliis deridentibus, nonnullis, quibus mens
 5 sanior erat, ut abiret, hortantibus, continuo virtus Dei cælestis publice ostensa est. Nam puer quidam ex nobili genere ortus, a quodam veloci equo ad terram cecidit et statim exanimis fuit. Flentibus autem circa illum omnibus ibi astantibus, sanctus Sanson dixit : *Videtis nunc simulacrum*
 10 *vestrum; videte si potest huic mortuo adjutorium dare; et si promittitis vos hoc idolum penitus destruere, et non amplius adorare, ego illum, Deo adjuvante, palam vobis omnibus incolumem resuscitabo.* At illi idolum respicientes, eum destruere condolentes, demum promiserunt idolum destruere, et in
 15 Dominum se credere una voce confirmabant. Sanctus vero Sanson jussit eos paulo longius recedere, et cum per binas ferme horas juxta illum orasset, ille qui defunctus fuerat, videntibus omnibus, similiter cum illo incolumis surrexit. Statimque illi omnes una cum supradicto comite procidentes
 20 ac sanctum Sansonem venerantes, idolum penitus destruxerunt. Tunc omnes unanimiter ad genua sancti Sansonis procidentes Dominum Deum adorabant dicentes : *Benedictus Dominus Deus, qui angelum suum cælitus misit, ut nos de idololatriæ errore liberaret.* In illo eodemque monte grandis
 25 lapis (1) stabat, et sanctus Sanson manu sua imaginem sanctæ crucis quasi in cera mollissima posuit; in quo monte et ego fui, et imaginem adoravi, manuque propria palpavi.

Capitulum decimum septimum. De serpente ejecto, et de aqua in antro de petra producta.

30 Confirmato itaque comite et aliis hominibus confirmatis baptismate sancti Sansonis, una voce dixerunt : *Sancte Dei electe, unum scrupulum ingens habemus.* S. Sanson dixit :

(1) Qui solet *dolmen* appellari, sive lapis levatus; cujusmodi olim frequenter inveniuntur in diversis Britanniae regionibus; inserviebantque idolorum cultui, ut patet ex synodo Namnetensi anno 658 habito.

Illud quid est? Comes respondit : *Habemus quemdam agrum valde egregium, a quodam venenoso ac pessimo serpente occupatum. Hic vero serpens in quadam impenetrabili spelunca habitat; jam pæne duos pagos delevit, ita ut nullus hominum ibi habitare possit.* Quo audito sanctus Sanson intrepide dixit : *In nomine Christi filii Dei nihil dubitantes eamus; et si vos creditis, vestris videbitis oculis in illo serpente admirabilem Dei virtutem.* Indubitanter vero simul abierunt, et juvenis ille, qui nuper suscitatus fuerat, clericatus officium promittens, secutus est eum. Sanctus itaque Sanson præcedebat exercitum et puer peritus nuper suscitatus antecede-
bat eum. 40

Altera vero die illud horribile antrum, ubi serpens erat, suis oculis viderunt. Et puer ait : *En video antrum ultra flumen, in quo serpens est.* At ille in Domino fidens, exercitui pariter ac suis monachis ibi manere jubens, solus, immo et
Deus cum illo, ultra flumen transivit. Sanctus vero Sanson ad puerum sequentem se dixit : *Confortare puer, et viriliter age.* Puer ait : *Quem timebo? electe Dei : Dominus Deus mecum est.* Sanson vero, ut eminus staret ei præcipiens, audacter antrum ingressus est. Serpens autem, ut vidit eum, valde contremuit, 20 et se in gyrum volvens, caudam suam furibunde rodebat. Ille vero confestim zonam suam circa collum ejus posuit, ac juxta se trahens extra antrum traxit, et coram omnibus ei dixit : *In nomine Jesu Christi Redemptoris mundi, qui discipulis suis ac fidelibus potestatem calcandi super serpentes dedit, 25 impero tibi ut ad mare pergas, et ultra numquam alicui noceas, sed in fluctibus extinctus deficias.* Tunc serpens, continuo imperium recipiens ac semitam suam dirigens toto corpore contra mare usque pervenit, et illis omnibus videntibus in mare intrans, fluctibus maris suffocatus extinctus
est. 30

Illi autem, hæc videntes, continuo ad eum placide venerunt, volentes eum apostolico suscipere obsequio. Interim sanctus Sanson rogabat eos ut prope antrum monasterium ædificarent, in quo sibi Deum protectorem invenirent, ubi
inimicus illorum antea habitaverat. At illi unanimiter se facturos promiserunt, et sine mora compleverunt. Sanctus 35

vero Sanson, dum monasterium ædificabatur, in antro cælestem ducebat vitam, jejuniis et orationibus incumbens. Quadam itaque die, dum ibi esset, discipuli ejus per regionem discurrebant ad prædicandum populis verbum salutis, 5 dimidium panem tantum ad refectionem legitimam cum eo relinquentes. Ipsam beatus Sanson advenienti pauperi in humanitatem largitus est, cupiens homo Dei potius hoc in mercedem quam in ventrem recondere. Adveniente autem hora refectioni congrua, illi qui cum illo remanserant hortabantur ut aliquid cibi acciperent; quibus respondens dixit : 10 *Christus, qui semper abundanter suis servis cibaria parat* (1)...

Quod fratres male ferentes quod post laborem non haberent unde fatigati reficerentur, intra se dicebant : *Numquid ipse solus manducavit ?* Hoc nimirum [putamus] esse dictum 15 more Christi discipulorum, cui super fontem Jacob sedenti dicebant : *Numquid aliquis attulit ei aliquid manducare ?* Interim vero pro servorum esca Domini vigilat cura : nam illi discipuli, qui eo die ad prædicandum fuerant dispersi, sine mora inter jejunia attulerunt exenia copiosa, et multiplicata 20 sunt cibaria, refectioque dilatata. Sic inter unius diei spatium, quod in humanitate indigenti dederat, cum magno fænore receperunt. Itaque refectione parata, aquæ liquor sitientibus deerat, quia tanto magis caro desiderabat, quanto plus saturitas exardescit post escam. Mox in oratorium præfati ipsi 25 Christum æternæ vitæ fontem deprecantur, ut ipse suis famulis aquam tribueret, qui Israeliticis populis in Choreb fontem dederat in heremo. In his verbis maxime sanctus Sanson supplex erat in præcibus, Dominum supplicans ut preces illorum exaudiri mererentur. Inter hæc colloquia de 30 lapide superliminari illius antri in quo habitabant, frequentissimam aquæ guttam, quasi de nimbo fluere inspiciunt, et prope antrum supra quamdam petram velocissimo descendere cursu. Sanctus Sanson, ut hoc vidit, valde gavisus est ac per hoc sensit per Spiritum sanctum suis precibus Domini 35 num in auxilium dedisse [fontem], qui usque hodie die noctuque largissimo rivo fluere non desinit.

(1) Deficiunt hoc loco pauca verba in codice Andegavensi.

Capitulum decimum octavum. De morte Heltuti.

Cum enim de hoc miraculo inter se congratularentur, unus affuit ex discipulis Heltuti, qui et ipse simul cum Sansone in illo monasterio edoctus fuerat. Quem sanctus Sanson interrogavit dicens : *Vivit adhuc magister meus?* ⁵ *omnem rem, quæso, replica mihi per ordinem.* At ille respondens dixit : *Cum ægrotaret magister tuus Heltutus infirmitate carnis, duos abbates ad visitandum se invitavit : unus Isanus, alius Athoclius vocabatur. Ut enim vidit eos, utrumque secundum morem salutans, ita locutus est dicens : “ Gaudeo, fratres, ¹⁰ de adventu vestro, quia dum tempus transitus mei, ac dormitionis meæ in Christo adest, et vos mihi debitum obsequium præbetis; sed confortamini, fratres, quoniam jam prope instat dies vestræ dormitionis uno quidem transitu, sed diverso eventu. Ego quidem tertia vigilia hujus noctis, præsentibus vobis, angelorum ¹⁵ manibus perferar in cælis, ita ut in aquilæ similitudinem duas alas aureas habentem animam meam frater meus Isanus videat cum sanctis Angelis volare ad cælum. Et postea quintodecimo die frater noster Atoclius de corpore exhibit, et frater meus Isanus animam illius pariter videbit in specie aquilæ duas plum- ²⁰ beas alas habentem. Et post quadraginta dies Isanus felici cursu perveniet ad Christum. Sed tu, frater Atocli, multum concupisti ea quæ mundi sunt, et ideo auri munditiam ob tuam in alis tuis avaritiam non habes. Mundus vero es tu propter tuam antiquam sanctitatem de tua infantia hucusque conservatam, ²⁵ sed gravidus es propter plumbeum avaritiæ pondus. Deus autem omnipotens a te expellere dignetur hoc pondus. Hæc et his similia contestans, sicut ipse dixerat, tertia vigilia noctis felici cursu migravit a seculo, animamque ejus, sicut ipse dixerat, beatus Isanus vidit cum hymnis et choris et angelicis turbis ascen- ³⁰ dentem, et aliis duobus fratribus, sicut ipse dixit, sic evenit.*

Sanctus vero Sanson hoc audiens de morte magistri contristatus amariter flevit dicens : *Anima magistri mei Heltuti cum sacris actibus suis nunc æternam possideat vitam, in qua mors non invenit quod exstinguat, nec vis habet ultra quod ³⁵ noceat; in qua victa sub pede justi ipsa potius mors succumbat,*

et conteratur calce iusti, quæ antea superbierat ei. Beatissima est vita, in qua mors mortuum timet. Nihil enim prodest inter sanctos speciem sanctitatis ostendere, et ab iisdem sanctis, in conspectu Dei omnipotentis malis moribus et squalentibus degenerem esse. Sicut non prodest verbis proferre virtutem et factis destruere veritatem, et sicut non prodest interesse festis hominum et postea deesse festis angelorum (1).

Capitulum decimum nonum. De visitatione Dubricii (2).

Quodam tempore, cum isdem Sanson ad visitandum
 10 Dubricium episcopum, qui nimia quadam ægritudine corporis vexabatur, iter ageret, atque idem Dubricius, quemdam puerum valde sibi familiarem Morinum nomine sancto Sansoni commendaret, sanctus Sanson, ut erat Spiritu sancto plenus, intuens eum et signum crucis solitum in frontem ejus
 15 imponens, atque amanter illum suis manibus recipiens, atque osculans, et deinceps paululum silens, ita humiliter respondit dicens: *Abba pater, recte mihi videtur, quod rete in mare missum, cunctos pisces, quos capere valet, recipit; sed ad terram deductum, piscatores demum bonos discernunt a malis, sicut mos est*
 20 *in area ubi grana sub paleis premuntur, et nullatenus nisi per ventum secernuntur; sed tunc, vento flante, paleæ disperguntur, et grana fortia ventum contemunt.* Quo audito, Dubricius, cui ille diaconus valde erat carus, intra semetipsum ingemiscens taciturnitate verba sancti Sansonis apud se abscondit, atque
 25 subtili examinatione apud se perscrutans qualiter de diacono in futurum eveniret, sæpe eum Sansoni commendabat ac dicebat ei: *Scio, frater, quod quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus: et hoc peto a te ut post obitum meum hunc in locum meum constituas, sicut et ego constitui te.* Tunc sanctus

(1) Quæ in hoc capitulo de morte Heltuti narrantur, ea non satis congruunt cum traditionibus armoricanis, juxta quas vir ille sanctus apud Dolam in Armorica diem obiit supremum. Ast errore plenæ sunt hujusmodi traditiones, confunduntque cum Heltuto S. Samsonis magistro Heltutum alium recentiore, nec eum forsan sanctum. — (2) Non parvi momenti est hujus visitationis narratio; ex ea enim sola certe concludi potest quo tempore S. Samson in Armorican transierit; quod non ante annos 512-520, circa quos Dubricius abdicavit, potuit evenire.

Sanson eum contristari nolens respondens ita dixit : *Illud quod petis, facile est, si Deo placuerit.*

Præsciebat tamen sanctus Sanson per Spiritum, Deo sibi revelante, qualis ille futurus esset, quod postea veritatis probavit eventus. Nam cum quadam nocte simul ad orandum 5 creatorem eorum ambo starent, una quidem simulatione sed diverso mentis usu in ecclesia, sanctus Sanson in eum intendens vidit quemdam nigrum puerum super sinistram ejus scapulam sedere, et aures ejus semper digitis palpitare; salutaris primum impressione signi armavit frontem, 10 fratrique confestim imperavit ut abiret. Ille vero solus persistens magis ac magis Dominum deprecabatur ut ei Dominus illud, ut erat, revelare dignaretur. Nec mora, euntem in lectulo statim febris ingens invasit ita ut tremens pallensque ac dentibus stridens morsu digitos rodebat, ut 15 cuncti, qui aderant et viderant, dæmoniacum eum esse clamitarent. Nuntiatumque est hoc Sansoni, et ille cum festinatione occurrit. Ægrotus vero, ut vidit eum, a longe cum dira hejulatione vocem elevavit dicens : *Veni, veni, electe Dei; quæso, obsecra Deum tuum pro me, ne tandem peream.* 20 *Nam propter tuam virtutem et propter mea mala merita jam denudata præstitus sum tibi, qui tuis sanctis obsequiis indignus sum, quippe quia ab infantia mea hucusque philosophia machinationis semper exercitatus sum. Nam parvulum diabolum nigrum, quem tu conspexisti, ego semper doctorem habui ad 25 ea quæ sunt Deo odibilia, ut nullus in his peritior me videretur. Sed nunc peto ne amplius me permittas in flagitiis vivere. Et ideo obsecro ut Deum Salvatorem preceris pro animæ meæ redemptione, qui omni iniquitate ac machinatione plenus sum.* 30

Tunc palam cunctis ibi astantibus, lacrimabiliter hæc dicens obmutuit, atque ab eadem hora tenus fine vitæ suæ nihil omnino loqui valuit. Nocte vero insecuta ad mediam fere noctem astantibus circa se cunctis fratribus ac Deum incessanter pro animæ illius salute deprecantibus, impura 35 illa anima de corpore exhalavit. Facto autem mane, sanctus Sanson tollere corpusculum illud extra monasterii portam

ac ibi sepulturæ tradere jussit. Ille vero in precibus solitis perseverans, tribus diebus totidemque noctibus jejunans pervigilansque in orationibus, Deum ardentem lacrimabiliterque deprecans manebat, ut animam infelicissimi hominis
 5 illius, vel post diram pœnam et lamentationem condignam ad veniam condonare dignaretur. Tandem soporato illo aliquantulum, post immensam corporis lassitudinem et post lacrimarum effusionem causa animæ infelicis illius, adest Domini consolatio dicens : *Noli dubitare, sancte Sanson,*
 10 *quia, sicut jam antea promissum est tibi, omnia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus; et anima illius infelicis, quam ploras, tua prece atque supplicatione requiem inveniet.*

Sanctus vero Sanson, hæc audiens, lætitiâ in mente habens, salvatione illius animæ gaudens, mane cunctis fra-
 15 tribus omnia quæ audisset, per ordinem replicavit. At illi congaudentes dixerunt : *Abba pater, si anima ejus tua prece et supplicatione requiem habet, in monasterio corpusculum illius recipias.* Quod ita factum est. Sanctus vero Sanson, elemosynas pro eodem fratre ac preces sæpissime offerebat,
 20 donec e cælo revelatum est ei ejus animam feliciter esse liberatam. Dubricius vero hæc miracula virtute sancti Sansonis audiens, et de incolumitate animæ Morini nepotis sui congaudens, gratias Deo omnipotenti referebat dicens : *Nunc, Domine, animam meam digneris recipere in pace.* Et cum
 25 hoc dixisset, obdormivit in Domino.

Capitulum vigesimum. De cruce consecrata.

Miranda est alia res, quæ tunc in eadem regione contigit. Nam sanctus Sanson crucem ligneam in illo monasterio, in quo Morinus defunctus est, consecravit, et habitatores illius
 30 monasterii ornaverunt eam argento et auro et gemmis pretiosissimis in amore et dilectione sancti Sansonis; sed maleficus homo eam furtim abstraxit, argentumque et aurum et gemmas pretiosissimas ab ea separavit, et crucem in secreto loco abscondit, ac pecuniam ab ea separatam in linteamine
 35 constrictam secum abscondens, horror ingens illum invasit,

nec ad documentum ei profuit. Nam quadam nocte surgens pecuniam in linreamine [habens] ligatam, quando non putabatur, dum omnes fratres die ac nocte in oratione persistentes gratias Deo omnipotenti referebant ut pecuniam furatam et crucem perditam eis ostendere dignaretur, maxime meritum 5 sancti Sansonis invocantes ut illud, quod petebant, invenire mererentur, deferens secum quod furatus fuerat, fur ille repperit quoddam stagnum hiemali bruma concretis aquis in gelu conversum. Volens illud transmeare et pedibus suis super eum nesciens ambulavit, et meritis suis exigentibus 40 per gelu usque ad medium in aquam lapsus est, atque in manu sua pecuniam in linreamine ligatam, ne saccus mergeretur, in littus jactavit, et se de aqua elevare non potuit. Et usque mane dignissima morte moriens ibi mansit. Factum est autem, absentibus fratribus in eo loco habitantibus, qui- 45 dam de pecuniarum amissione sollicitus deambulans postero die linreamen repperit, in quo pecunia erat ligata, ac deinde circa se aspiciens vidit cadaver immobiliter stare. Quo viso, frater stupefactus pecuniam secum attollens cuncta fratribus per ordinem replicavit. At illi gratias Deo referentes, hoc 20 virtute sancti Sansonis una voce confirmabant evenire. Et hoc miraculum in tota regione illa innotuit.

Explicit liber primus.

**Incipit prologus in librum secundum Vitæ S. Sansonis
episcopi (1).**

25

Magne Deus, cæli factor, terræque creator,
Da sensus alacres, ut mentem in carmine promam.
Carmina nulla meo, sed dicam nomini dicto,
Si mea rusticitas posset prima arte poliri;
Nam majora meo calamo scripsisse viderer 30
Quam cœpisse velim : nam nec volo desinere hac re.
Hoc animo quid loquitur scripturæ littera custos
Me resonare jubet Lovenan episcopus (2) ; amplas

(1) De hujus prologi auctore vide Præfationem. — (2) Lovenan, cujus jussu com-

Sansonis per metrum virtutes venerandi
 Decantare jubet solum quasi quemque poetam :
 Scribere nulla canens pudeat me carmina valde ;
 Sed cantem quæ plus placeant auri monitoris.
 5 Hujus principio dicetur denique libri,
 Quod sanctus Sanson Abrahæ exempla secutus
 Deseruit patrios ejus in pace Britannos (1),
 Qui a Domino jussus terras adire peregrinas,
 Chaldæas mutans Chananæo cespite terras,
 10 Nostris adveniens externis doctor in oris
 Ut fidei nostræ regioni vena manaret ;
 In qua nunc etiam requiescit carne beata (2) ;
 Innumeras in qua virtutes egit abunde :
 Nam Dominus misit patriarchas atque prophetas,
 15 Misit apostolos, doctores, semina vitæ
 Spargere perpetuo passim per secula cuncta.
 Ex ipsis nullum nobis venisse fatemur ;
 Nî Domini Sanson venisset denique jussu,
 Gallia nondum nos stolidos doctrix docuisset
 20 Adventum Petri, quo Romæ jura beavit.
 Adventu regio Sansonis nostra refulget,
 In magnis quibus dites huic dona dederunt :
 Ast alii donant aurum, pretiosaque vela,
 Argentum præstant alii, gemmasque decoras ;
 25 At tribuunt multi, prout possunt optime, ceras.
 Huic ego, ne vacuus videar, sine munere solus,
 Qui prout potero solvam quoque munera linguæ.
 Nam vacuum non esse manum cognoscimus omnes,
 Intima si cordis maneant pietate repleta
 30 Lilia, quæ nobis apparent dona pusilla,
 Pectore si largo tribuuntur lætitia cum,

positum est hoc carmen, Dolensis erat episcopus circa initium seculi X, ut apparet ex documento authentico edito apud Migne, *P. L.*, tom. CLXXIX, col. 1105, annot. 65. — (1) Hinc apparet poetam eandem Vitæ Sansonis induxisse partitionem, quam adhibuerat biographus noster, nempe primo libro res ultra Oceanum gestas, secundo vero miracula citra mare peracta referendo. — (2) Hæc igitur ante an. 910-930 scripta erant, quo tempore prima corporis S. Sansonis facta est translatio.

Sunt accepta Deo, placide qui corda tuetur.
 Sic paupercula anus, quæ victum tradidit omnem
 Inter dona ferentes plurima namque potentes,
 Non despecta fuit, sed laus manet illius : inde
 Pallas offerri mandavit lex vetus olim ;
 Qui limphæ calicem dedit pro nomine Christi
 Quippe suam nunquam mercedem perdet amœnam.

5

Explicit prologus.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Capitulum primum. De primo adventu Sansonis in nostra patria, et de Doli monasterii constructione.

10

Recepto itaque consobrino suo (1), jam in primordio hujus voluminis præfato, officio diaconatus suscepto, atque illo monasterio nuper constructo patri suo commendato, impletisque virtutibus, quas in eadem regione Dominus per illum operatus est, navigationem citra mare secundum promissionem suam, Deo duce ac protectore, destinavit, comitantibus cum eo plerisque monachis et multis discipulis, vento flante, velo pleno, die serenissima, mari placidissimo, portum in Europa desideratum tenuit. In quo portu, qui dicitur Winnian, qui est in flumine Gubioli (2), tuguriolum prope portum viderunt. Ad quod sanctus Sanson appropinquans vidit ad ostium illius tugurioli virum, Privatum nomine, plorantem et ad mare semper respicientem. Sanctus vero Sanson intendens in eum percunctabatur ab eo pro qua causa fleret. At ille ait : *Jam tres dies sunt totidemque noctes a quibus spero in hoc portu auxiliatorem transmarinum, quem Dominus mihi venire promisit.* Sanctus Sanson dixit ad eum : *Quis est dolor ac fletus tuus?* Ille ait : *Uxorem habeo leprosam, necnon et filiam dæmoniacam, et a Deo promissionem habeo virum transmarinum, virum perfectum, sacerdotem optimum, episcopum catholicum, in disciplina mitissimum, in humilitate*

15

20

25

30

(1) Scilicet S. Maglorio. — (2) Gallice *le Guivout*.

religiosum, in hac hebdomada huic loco advenire; a quo credo uxorem et filiam meam sanari. Sanctus vero Sanson incunctanter in domum illam intrans, ac super matrem et filiam suam orationem fundens, oleumque cum aqua benedicens
 5 easque diutius aspergens, atque incolumes, Deo per eum cooperante, videntibus omnibus ibi adstantibus, sine mora viro illi reddidit. Nec morbus illic prævaluit, ubi talis medicus medicamentum produxit. Cujus diversis indiciis claruit fides per opera, et sacrata vita per signa. Et cum hoc mira-
 10 culum sanctus Sanson fecisset, non sibi, sed divinæ virtuti computabat dicens : *In hac patria a Deo Patre missus sum ad Evangelium prædicandum, ut convertantur homines de erroribus et peccatis suis, et cognoscant gentes et populi quia non est alius Deus præter Dominum meum, in quo spero, confido et credo,*
 15 *neque in cælo sursum, neque in terra deorsum; qui fecit omnia ex nihilo, in quo universa consistunt, qui vitæ et mortis potestatem habet, et de manu cujus quisquam eripere non potest, cui assistunt Angeli et cælorum virtutes, qui inclinât regna, et exaltat ima, sub quo currunt tempora, et mutantur genera.*
 20 Inde vero venientibus atque ubi requiescerent nescientibus, sicut mos est novis viatoribus in aliena patria discurrentibus, ille vir Privatus Spiritu sancto accensus, et maxime uxore sua et filia admonentibus, quas sanctus sanaverat de suis doloribus, dixit eis : *Viri Dei, a Patre cælesti electi, venite*
 25 *nobiscum, et in hac nocte requiem invenietis post laborem tanti itineris.* At illi exsultantes iter cum eo direxerunt, et totam illam noctem in vigiliis et orationibus et colloquiis multis de divinis scripturis perduxerunt. Et cum mane exire præpararent, ille vir divino amore repletus cum illis perrexit dicens :
 30 *Viri fratres, scio quia sanctus Sanson dominus vester christianissimus ac Deo amantissimus, gratia Spiritus sancti repletus est. Jam multo tempore adventum illius pro certo sciebam; et certus sum quod omnia, quæcumque a Deo petierit, dabit illi Deus; et ego confido quod per benedictionem et gratiam illius anima*
 35 *mea salva et incolumis sine macula ante tribunal Christi cum justis et timentibus Deum astabit. Et dum hoc spero, ecce tota hereditas mea coram vobis est : intuemini et pertransite per*

eam, et quemcumque locum in ea inveneritis optimum, et elegeritis, ego dabo vobis in hereditatem perpetuam. Illi hoc audientes, fidem viri illius admirantes, gratias Deo referebant dicentes : Benedictus Dominus Deus noster, qui non dereliquit sperantes in se. Et illa die euntes et redeuntes in illa hereditate discurrentes nullum locum aptum invenientes, toto illo die jejunantes, ad vesperum ad domum illius supradicti viri reversi sunt.

Ille vero cum tota familia sua lætus admodum quasi angelos Dei suscepit eos, et refectionem optimam consueto meliorem, in quantumcumque poterat, in cibo et potu illis præparavit. Necnon et illa nocte de evangelio admonebat eos dicens : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur; et iterum : divites eguerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Requiescente autem Sansone in illa nocte, angelus Domini astitit ei dicens : *Noli dubitare, Dei electe, et mærorem tuum foras ejice; quia crastina die circa horam tertiam Deus tuus ostendet tibi locum optimum et aptum, qui erit sacratus et optimus usque in sempiternum. Et hoc erit tibi signum : Mane egredieris de hoc loco, et circa horam tertiam ambulans in hoc deserto, puteum antiquissimum invenies pulvere et vepribus plenum; et ibi instrue monasterium, quod nunquam deficiet usque in perpetuum.* Et cum hoc dixisset iterum dixit ei : *Deus per me mandavit tibi quod nullam creaturam timere debes, eo quod times Deum.* Et hæc dicens evanuit. Tunc sanctus Sanson evigilans, omnia quæ vidisset, fratribus suis replicavit. Et mane surgentes cum lætitia bini et terni, quaterni et quini, seni et septeni per desertum ambulabant (1), ut signum a Deo promissum hi aut illi, aut alii invenirent. At sanctus Sanson cum duobus discipulis quos sciebat esse christianissimos per desertum ambulans, alios a dextris et alios a sinistris habens, circa horam diei tertiam, sicut angelus præterita nocte promiserat, puteum invenit plenum pulvere et vepribus, et

(1) Hinc patet non parvum fuisse numerum discipulorum S. Sansonis, qui cum eo mare transierant.

locustæ erant circa eum. Et dum ille admirabatur, vox de cælo emissa est ei dicens : *Videte, fratres, quid locusta significat, nisi " in hoc loco sta „ ; et locustæ quid significant, nisi " in hoc loco state „*. Sanctus vero Sanson hoc audiens, discipulos per desertum discurrentes ad se convocavit, et omnia quæ audisset voce divina, illis indicavit. Et illi congaudentes et gratias Deo unanimiter referentes, clamaverunt una voce dicentes : *Abba pater, in hoc loco sicut a Deo tibi indicatum est, maneamus, et monasterium in tuo nomine construamus*. At ille ait : *Voluntas Dei fiat, et nobiscum perseveret*. Et illi sine mora tugurium ubi illa nocte requiescerent, certatim fecerunt. Et ille vir præfatus (1) circa vesperum venit visitare eos dicens : *Confortamini, angeli Dei, quia sicut præterita nocte mihi angelus Dei ostendere dignatus est, multas possessiones invenietis*.

Sanctus vero Sanson in illo loco monasterium fundavit, nomen ei Dolum imponens propter dolorem, quem de uxore et filia supradicti viri ejecerat(2), per patriam ambulans, multas virtutes faciens, plurimas discumbitiones accipiens, de evangelio semper hominibus prædicans, multa monasteria ubique construens, et discipulos in unoquoque constituens, dæmonia a multis ejiciens, leprosos mundans, cæcos illuminans, paraliticos sanans, curvos sanitati restituens, causam uniuscujusque humiliter audiens, responsionem unicuique leniter disponens, ab omnibus pæne comprovincialibus velut Dei angelus amabatur. Cujus virtutes magnificas si per singulas replicemus, ad excessum ducimur antequam perficiamus; quia de bonis operibus sancti patris nostri Sansonis nullus dicere sufficiet, qui voluntatem Domini in omnibus facere desiderabat, unde gratiam Domini assequi meruit.

Erat animo studiosus in divinis officiis, sancta regula imbutus, fratres diligens, vitia odians (3), vigiliis et orationibus semper incumbens. Nam patriam et parentes pro Dei amore relinquens, spiritualibus hominibus et Dei voluntatem agentibus se ultro conjungens, loca sacra circa se constructa

(1) Nempe Privatus. — (2) Hoc loco Baldricus: *Dolor vocari voluit Sanson locum, quem lingua modernior Dolum vocat*. — (3) Hæc sine dubio mutuatus est auctor ex regula S. Benedicti, capp. 64 et 4.

frequenter visitans, convivium fugiens, delicias seculi contemnens, paupertatem diligens, seculum contemnens, Deum ubique quærens, varia lucra hujus seculi sub pedibus calcans, cælestia die noctuque meditans, ad lucrandas Deo animas avidius ardens, sanctam suam conversationem custodiens, mandatum evangelii custodiebat, ubi Christus dicit : *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo.*

Capitulum secundum. De lucernis accensis.

Quadam itaque nocte, exeunte illo ad vigilias matutinas una cum reliquis fratribus ecclesiam intrantibus, luminaria quæ in ea accensa fuerant, extincta reppererunt. Sancto vero Sansone in oratione prostrato, discipuli lumen quæsierunt, sed nec ignem invenire potuerunt. Tardante autem hora ad legendum, mox Sanson surgens ab oratione signum sanctæ crucis circa se in quatuor angulos posuit, et statim sine mora viri Dei meritis palam ibi omnibus orantibus luminaria accensa sunt, ita ut omnes fratres ibi adstantes miro ordine admirarentur. Et hoc miraculum in tota provincia innotuit, ita ut sanctus Sanson ab omnibus magis ac magis diligenter retur.

Capitulum tertium. Qualiter dum palatium regis adiret, cæcum illuminavit.

Quodam itaque die multi et innumerabiles ex diversis partibus convenerunt ad locum ubi erat sanctus Sanson, et ille qualitatem provinciæ requirebat eis (1). Et unus prudentior ceteris respondit ei dicens : *Homines provinciæ hujus magnum mærorem habent.* Et ille causam percunctatur. Et ille vir ait : *Imperatorem dignissimum, Jonam nomine, filium Riadæ habebamus, et unus dux nequissimus nomine Conmorus*

(1) Paulo longius Baldricus : *Sanson regionis in qua erat qualitates inquirere cæpit et principatum potestates et principum generationes. Hæc singula hominibus adventiciis in ea moraturis erant necessaria.*

dolo interfecit eum, ac deinde pro illo foedissima dominatione in hac regione dominavit. Sed magis dolent de filio Jonæ Judualo nomine, qui post mortem patris sui ante Conmorum virum nequissimum in Francia fugit. Tunc sanctus Sanson hoc
 5 admirans et verum esse, sicut ei vir dixerat, investigans, cogitavit in Franciam ire, et sic per dispensationem Dei misericordia motus adire regem Hilbertum destinavit, comitante cum eo semper in omnibus Christo. Et dum in illo itinere ambulabat, semper virtutes multas faciebat ita ut
 10 fama illius, antequam ad palatium perveniret, exiret, et multi, quibus mens sanior erat, ante adventum ejus jam videre eum desiderarent. Illo enim die antequam ad palatium veniret, quidam cæcus, sancti Sansonis meritis ignarus, duce præeunte in via comperit beatum Sansonem hymnos
 15 ante se decantantem. Tum ille cæcus Spiritu sancto accensus, suavitatem hymnorum audiens, voce flebili deprecatur ut perditum restitueret lumen. Sanctus vero Sanson miserum illum virum inter asperas vias atque jacentia saxa non patiebatur dubium amplius oberrare. Beatus vir primo
 20 mentis obtutu cælorum mysteria penetrans, quamlibet cæcus ille in precibus garrula oratione persisteret, a sacro officio non destitit. Interea cum sacramentum foret impletum, quasi vox tumultuaria hactenus non fuisset obaudita, sanctus Sanson digitos suos super oculos ejus imposuit. Hoc
 25 igitur indeptus dono glaucis cœpit palpitare luminibus, levatisque squamis protinus cæcitate depulsa, luce recepta, obscura lumina sanantur. O mira omnipotentis Dei clementia, o ineffabilis bonitas, quæ sic exaudit, et nunquam derelinquit invocantem se!

30 **Capitulum quartum. Qualiter dum palatium intraret, dæmoniacum sanavit.**

Sanctus vero Sanson, cum in palatium fuisset ingressus, Deo per eum virtutem operante, invenit quemdam maximum ducem dæmonio vexatum, quem vix ullus poterat constringere. Quo comperto, sanctus Sanson venit ad eum, et accepto
 35

oleo aquam benedixit, ac perungens eum in vertice et facie et pectore multis inspectantibus, Deo cooperante, is, qui ægrotus fuerat, sanus effectus est totus. Statimque nuntiatum est regi de eo et de ejus miraculo, quod per ipsum Dominus operatus est. Sicque velociter hoc miraculum per totum palatium divulgatum est. Cumque in præsentia regis Hilberti astitisset, interrogavit de qua patria ortus esset et pro qua causa ibi advenisset. Ille respondit : *Transmarinus sum, Demetiana provincia ortus, et divinis disciplinis in Scotia provincia cuidam magistro in opere religiosissimo* (1) *traditus sum, ibique audiui replicare evangelium in quo dicitur :* “ *Quicumque non dimiserit patrem aut matrem aut sorores aut fratres, et omnia quæ habuerit, non est me dignus* „; et iterum : “ *Qui hæc omnia dimiserit propter Dominum centuplum accipiet in hoc seculo et vitam æternam in futuro* „. Et ego hoc audiens, omnia mea relinquens, peregrinationem subiens, navigationem tenens, prospero cursu, Deo donante, in Brittonum patriam deveni, et ibi audiui nefandam rem, quæ nuper evenit. Et interrogavit rex dicens : *Quæ est causa illius rei?* Sanctus Sanson respondit ei dicens : *Unus princeps dignus et egregius hereditario ritu in illa patria Jonas nomine regnabat, et alius dux nomine Conmorus interfecit eum, et ille homicida pro illo indigne regnare cœpit in illa terra. Sed Deus omnia scit, cui nulla causa est abscondita, quia nos non pro cupiditate seculi nec pro vana gloria in istam regionem advenimus, sed pro filio* *Jonæ, Judualo nomine, qui post mortem patris sui in hac patria, timens illum homicidam, qui patrem suum interfecit, diffugit, sed si vobis placet, in vestra clementia et misericordia illum nobis donate.* Tunc rex ait : *Puto quod jam defunctus est.*

Sanctus vero Sanson pertinaciter perseverabat ut Judualum inveniret. Tunc ille comes, duxque, de quo dæmon ejectus fuerat, imperatori dixit : *Domine mi, noli contristare virum perfectum, virtutibus egregium, qui dæmonium ex me ejecit, sed omnia quæcumque a te petierit, sine mora illi restitue.* Tunc

(1) Ignoramus quisnam sit ille magister, nec videmus cur hic de Hibernia inferatur sermo.

rex, inito consilio cum suis comitibus, sancto Sansoni placere volens, ut illo die ibi maneret, præcepit. Interim sanctus Sanson divinis epulis eos reficere volens, sermonem exorsus est dicens : *Gaudete, dilectissimi fratres, quod empti estis pretio*
magno; glorificate et portate Deum in corpore vestro. Abjicite a
vobis opera tenebrarum, quia nox ignorantiae recessit, et veræ
scientiæ vobis lumen illuxit. Non sint alicujus nequitiae vel
malitiæ occulta in cordibus vestris semina, quia homo videt in
facie, Deus autem corda considerat, nec aliquid illius omnipoten-
tiae oculis occultari potest. Diligamus ergo Deum, quia ipse
prior dilexit nos, faciamus illius voluntatem, quia voluntas illius
felicitas nostra est. Nulla carnalis concupiscentia, nulla secu-
laris ambitio iter nostrum impediat. Curramus per opera pie-
tatis ad cælestis patriæ portas, in qua expectant nos cives
æternæ civitatis, et rex ille, qui vult omnes homines salvos fieri,
nostram cum suis sanctis vehementer desiderat salutem. Decet
enim nos illius esse cooperatores in salute nostra, qui nos in
tantum dilexit, ut proprio filio suo non parceret, sed pro nobis
omnibus traderet illum. In hoc providete quantam est miseri-
cordiam Dei erga nos, qui talem caritatem dedit nobis, ut filii
Dei nominemur et simus. Ergo si filii Dei sumus, opera ejus
faciamus et imitemur vestigia illius, qui in potestate nostra
tradidit qualiter in die judicii judicemur. Si hic bene agitis,
in æterna retributione cum Christo vivemus. Quid est felicius
quam in bona conversatione a Deo perpetuæ promereri gloriam
beatitudinis, et omnium ore laudari? Cogitemus quotidie qua
fiducia veniamus ante tribunal summi judicis, et quid boni ope-
ris nobiscum deferamus, quia æquitas illius nullius accipiet
personam, sed reddet unicuique juxta opera sua. Et qui plus
laborat in opere Christi, plus mercedis accipiet in regno Dei.
Unusquisque enim in qua vocatione vocatus est, in ea viriliter
operetur salutem. Omnibus regni cælestis porta patescit : sed
meritorum qualitas alium introducit et alium expellit. O quam
miserum est hominem a gloria excludi sanctorum, et æternis
cum diabolo deputari flammis! Peccatorum sarcina animam
submergit in tartara, justitiæ abundantia ad cælestia evehit
gaudia, ibi nos innumerabilis patriarcharum atque propheta-

rum, apostolorum et omnium electorum populus nos desiderat, jam de sua incolumitate securus, adhuc de nostra salute sollicitus (1).

Capitulum quintum. De veneno effuso et manu ministri sanata.

5

Interea tempus prandii affuit et ille ad mensam cum rege sedere compellitur. Sed cum ille ab omnibus miro affectu diligenteretur, a regina sola magno odio habebatur, quæ Judualum valde amabat. Hæc enim volebat sanctum Sansonem aliqua arte exstinguere et venenum ei in vitro commiscere fecit, ac 10 sancto Sansoni una cum rege sedenti per ministrum suum dare præcepit. Recipiente itaque rege suum potum, minister ille vitrum plenum veneno mixtum sancto Sansoni attulit. Tum ille divinitus inspiratus, in vitro posito in manu tenentis, in quo venenum erat, signum crucis imposuit, et vitrum statim 15 in quatuor partes divisum est. Et veneno effuso, in manus tenentis, videntibus cunctis, usque ad ossa crepuit. Sanctus vero Sanson humiliter dixit : *O frater, indecens est hoc poculum homini ad bibendum dare.* Interim periclitabatur ille minister, qui poculum ei porrexerat, ita ut nullo modo stare 20 posset, sed amare fleret. Sanctus vero Sanson ministro flenti dixit : *Amice, noli flere ; si Deo placuerit, sanus et incolumis eris.* Statimque, posito solito crucis signaculo in manu læsi coram rege et multis aliis astantibus sanus factus est.

Capitulum sextum. De equo furioso a regina donato.

25

Honorante itaque illum rege et aliis ibi astantibus eum adorantibus, regina perseverabat contra eum in malitia sua. Et factum est cum, rege concedente, ad locum ubi Judualus erat, sanctus Sanson ire vellet, regina illa equum indomitum furiosumque ad ducendum ad eum de grege adduci jussit. 30

(1) Hæc ultima phrasis fere ad verbum desumpta est ex S. Cypriano, *de mortalitate*, num. 26.

Quo viso, sanctus Sanson signum crucis in faciem ejus imposuit, ac sella desuper imposita, ipse super equum sedit. Ita tam mitis equus et tremens erat, ut vix pedem movere vel progredi auderet, mitigante illum Christo, qui omnia
 5 mitigat, regit et conservat. Tunc tremor invasit omnes, ita ut una voce dicerent : *Vere hic homo electus Dei est.*

Capitulum septimum. De leone extincto.

Illud quoque miraculum, quod ante eum in illa hora in porta evenit, silendum non est. Nam cum ille progredieretur,
 10 et equus sub illo mitissime ambularet, regina perversa perseverans in sua malitia, sanctum Sansonem consumere et extinguere cupiens, trucem ad iracundiam furibundumque suis custodibus provocare, atque in impetu dissolutum obviam ei, quasi nescientibus illis, adduci mandavit leonem.
 15 Progrediente itaque sancto Sansone cum solitis armis ante suos comites, leo ferox ac furibundus, videns eum recto cursu atque intrepido venientem, mutata ferocitate, ac Deo illum pro suo electo mitigante, quasi ictum in oculis excepisset, in fugam se velociter dedit. Tunc sanctus ille valde turbatus,
 20 omnium quæ gesta erant conscius, solitis jaculis de divinis sentiis post bestiam sub Christi nominis invocatione, quasi spiritali fundibulo vocem emittens, ita dixit : *Impero in nomine Jesu Christi, qui dedit nobis potestatem calcandi super vos et super consimiles vestros, ut terror tuus ab hodierno die*
 25 *numquam crescat in humano genere, sed præsentibus his omnibus velociter exspiret ut sciant hi et intelligant, quod Christus, quem confitemur, invictus est et ipse inter omnia et super omnia victor est in cælo et in terra.* Completa itaque oratione, ac multis videntibus, leo crudelis et furibundus præcipitavit se
 30 atque exanimis in illa hora extinctus est. Tunc hi omnes similiter hæc videntes timore correpti ceciderunt ad pedes sancti Sansonis, atque omnia secundum voluntatem suam promiserunt ei facere, ac ne ultra injuriam pateretur, Judæum supradictum tradiderunt dicentes : *Accipe illum, quem*
 35 *quæris, et si plus desideras, cito invenies.* Tunc sanctus Sanson

hilariter dixit : *Gloria omnipotenti Deo, ejusque Unigenito una cum Spiritu sancto, qui in Trinitate perfecta, et in majestatis unitate adoratur et colitur et ex corde perfecto indeficienter magnificatur atque laudatur. Quis enim mortalium Deum perfecte aut condigne laudare aut magnificare valet, quantum debet? quia nihil in terris habetur nisi quod ab eo nobis collatum est, cui cura est de omnibus non solum tantum de hominibus, sed de omnibus jumentis eorum; cui misericorditer cura est de hominibus, sed plus animarum eorum curam gerit quam corporum. Plerumque enim accidit ut lætitia corporalis, cum sit temporalis, in lubrico posita, magis hominem desinendo quotidie decipiat, quam amando æternam lætitiā acquirat. Ex ipsa universa peccata nascuntur, et ideo dixi Dominum nostrum plus animarum curam gerere quam corporum.*

Capitulum octavum. De serpente ejecto.

15

Tunc rex hæc verba atque miracula audiens, placere sancto Sansoni volens, et virtutem de eo fieri desiderans, ac verba de ore ejus audire cupiens, atque avidius magis ac magis illum diligens, et in amore ejus semper ardens, atque omnia bona ei promittens, et in colloquio ejus ardentem ovans, et in faciem ejus semper respiciens, gratiam Dei in eo fieri credens, Deumque cum eo ubique ambulare non dubitans, ac supradicto Judæo bona promittens, supplex ac leniter precabatur dicens : *Ingentem, electe Dei, habemus querelam. Est enim malus serpens, durus valde, magnam partem de nostra terra devastans. Audivimus enim te multis vicibus verum victorem fuisse in hac simili causa. Et nos volumus, si tibi contrarium non est, ut expellas illum a loco in quo est, et si Deus tuus in hoc victoriam tibi dederit, nos illam terram cum silvis et pratis et pascuis, vineisque cum aquarum decursibus tibi in hereditatem perpetuam indubitanter consecrabimus. Tunc sanctus Sanson in Dei omnipotentis virtute fretus, hilari vultu interrogavit dicens : Quo nomine vocatur ille locus, in quo ille serpens malignus ac durus terram devastans, homines necans, habitat? Tunc rex ait illi : Si tu victor fueris de illo*

35

serpente, nomen illi loco impones; illud erit nomen ejus usque in sempiternum. Sanctus vero Sanson hæc audiens, respondens dixit : *Vos omnes una nobiscum venite, et de illo serpente, sicut desideratis, mirabilia Dei omnipotentis sine dubio videbitis.* Et illi omnes una cum rege dixerunt : *Antecede nos, electe Dei, et nos insequemur vestigia tua.* Et unum compertum posuerunt ante eum, fidentem in Dominum, in itinere fretum; et sanctus Sanson insecutus est eum, et discipuli ejus post eum, et post discipulos, rex una cum comitibus et ducibus suis, cum reliquis populis suis, et cum feminis ambulabant.

Factum est autem ut tandem pervenirent ad horrendum illud antrum, in quo serpens erat; ex quo de capite serpentis fumus ascendebat. Quo viso, sanctus Sanson regi et aliis insequentibus dixit : *Constantes estote, et hic state expectantes me, donec cum victoria revertar ad vos.* Manentibus autem illis, ipse intrepide, Deo comite, ad ostium terribilis antri pervenit, ibique genua ad terram flectens, ex toto corde orationem fundens, totaque fide Deum victorem omnium petens, serpensque ad extremitatem speluncae fugiens, elevata voce clamavit dicens : *In nomine Christi filii Dei victoris inimici præcipio tibi, ne tardaveris foras venire.* Et ille serpens statim, videntibus omnibus astantibus, toto corde tremens, inclinato ad terram capite, mitissime foras egrediebatur. Tunc sanctus Sanson stolam suam circa collum ejus posuit, et juxta se trahebat eum, et semita illius intra fumans ardebat. Sanctus vero Sanson super verticem ejusdem montis, solitum psalmum decantans : *Dominus illuminatio et salus mea : quem timebo? Dominus protector meus : a quo trepidabo?* cum eo ascendit, et exinde imperavit ei dicens ut ultra flumen quoddam exiret, quod prope erat, et nunquam exinde ulli creaturæ noceret. Et ille serpens sine mora, videntibus omnibus, trans flumen (1) petiit desertum et exinde nusquam comparuit. Tunc rex Hilbertus elevata voce dixit : *Magnus est Deus*

(1) Lib. Landav. : *Flumen, quod Sigona vocatur*; Baldricus : *Flumen, Secana videlicet*; est nempe Sequana.

christianorum, qui innumeras virtutes per servos suos operatur, cui subdita sunt omnia in cælo et in terra; cui feræ colla submittunt, et alites famulantur.

Caput nonum. De regina mortua, et Pentalis constructione.

Rex vero Hilbertus sanctum Sansonem velut angelum ⁸ Dei venerans, totum agrum illum a serpente devastatum, sicut jam superius promittitur, tradidit ei in hereditatem perpetuam (1). Tunc hi omnes unanimiter rogaverunt eum ut missam illis celebraret, antequam inde dispergerentur, in agro sibi commendato. Et ille voluntarie adquievit. Illi vero ¹⁰ certatim descendebant ad missam audiendam, et ille ante eos in antrum horribile, in quo serpens fuerat, antecedit, et ibi imposito altari, missam celebravit. Sed regina in sua malitia perseverans dorsum ad altare convertit, sancti Sansonis orationem contemnens. Interim sine mora divina vin- ¹⁵ dicta ei officit. Nam cum ad *Agnus Dei* ventum est, oculi reginæ de capite suo avulsi sunt, et super petram ante pedes ejus ceciderunt, et totus ejus sanguis loco oculorum foras emanavit, moxque videntibus omnibus ibi adstantibus, antequam sanctus Sanson ultimam collectam compleret, fœdis- ²⁰ sima morte defuncta est (2).

Sanctus vero Sanson nomen loci illius Pentale vocavit (3) et a rege postulavit ut monasterium ibi jussu illius ædificaretur; et ille spontanee promisit. Tunc sanctus Sanson discipulos ibi relinquens, ad palatium, unde venerat, cum rege, [iter] arri- ²⁵ puit atque illo in itinere multos diversis infirmitatibus detentos restituit sanitati. Quæ si per singula miracula replicamus, ad excessum ducimur antequam perficiamus. Sermo enim ejus caritatis suavitate erat plenus. Quis enim unquam suavissimum ejus eloquium audiens, satiari potuit de his, quæ ³⁰

(1) Baldricus : *Tivi et tuæ metropolitanae ecclesiæ trado...* — (2) Hic duplex adest error : regina de qua agitur, Ultragothis nempe, Hildeberto supervixit ; neque nequam ea fuit, sed pia et caritativa mulier, teste Gregorio Turonensi et Fortunato. Forsan ab errore anonymum nostrum excusabimus, si dicemus eum reginam vocasse aliam mulierem regi aliqua ratione propinquam et Conmoro faventem. — (3) Baldricus : *Juxta linguæ britannicæ idioma locum illum Pentale vocavit.*

ex sermonis ejus dulcedine proferebantur? Sed quis vultum illius imaginem sanctitatis præferentem respiciens, non magis videndi eum sæpius desiderium sumeret? Nam in omni tempore vitæ suæ, abstinentiæ regulam, quam in principio arripuit, nunquam mutavit. Exstitit enim illis temporibus angelicam habens vitam. Sanctus vero Sanson illud monasterium in loco serpentis constructum, cui Pentale est vocabulum, loco primo sibi constructo, cujus est nomen Dol, licentia et permissione imperatoris Hilberti in subjectione usque in perpetuum commendavit (1).

Caput decimum. De aqua de petra producta.

Quodam itaque tempore quod sancto Sansoni contigit, cum in memoria adest, silendum esse non puto. Quadam vice de palatio regis Hilberti ad Pentale monasterium regre-
 15 diebatur sanctus Sanson, qui sanctum Germanum in suo monasterio habitantem et cum vindemiatoribus suis in vinea stantem repperit, et se invicem osculantes gratias Deo referebant (2). Germanus lætabatur de adventu sancti Sansonis, et sanctus Sanson lætus erat pro inventione S. Germani.
 20 Tunc sanctus Germanus suppliciter rogabat ut illo die sanctus Sanso cum eo maneret. Ille refellebat pro quantitate itineris, vixque compelli potuit ut cum eo aliquid cibi sumeret. Factumque est, dum prandium pararetur, aqua ad lavandum defuit. Tunc Sanson interrogavit dicens: *Quare*
 25 *tardatis, cum dies magis ac magis declinet?* Germanus vero erubescens ait sancto Sansoni: *Magnam querelam pro penuria aquæ habemus.* Sanson vero ait: *Si aqua in prope non est, Dominum creatorem omnium una mecum invocate, ut, sicut*
 30 *Israhelitico populo siti deficienti de petra super verticem montis Horeb aquam tribuere dignatus est, ita modo meritis vestris fontem aquæ in perpetuum manantem reddere dignetur.* Et hæc dicens, baculum in manu tenens, virtute Dei fretus, perrexerat

(1) Quæ subjectio perseveravit usque ad perturbationem seculi XVIII. —

(2) Illud non contigit ante an. 556-560, quibus nempe fundata est a S. Germano abbatia S. Vincentii Parisiensis.

ad petram lotam, quæ juxta torcular erat, et tetigit eam
 cuspidē baculi sui. Quæ sine mora coram cunctis fratribus
 largissimum fontem virtute Dei et sancti Sansonis merito
 reddidit, qui usque hodie largissimo rivo fluit. Ille vero, qui
 ad aquam deportandam in longinquo exierat, ad portam ⁵
 monasterii appropinquans rivum largissimum de mona-
 sterio fluentem vidit, et admirans dixit : *Domine Deus,*
quid est hoc ? Ecce modo aqua largiter decurrit, unde nunquam
fuit. Et in monasterium intrans fontem lucidissimum de
 petra manantem videns, aquam, quam deportaverat, in ¹⁰
 terram effundens cum ceteris fratribus gratias Deo de hoc
 grandi miraculo referentibus, et honorem sancto Sansoni
 certatim exhibentibus inclinans se ad terram, Deum omnium
 bonorum largitorem benedicebat. Tunc omnes gratias Deo
 referentes, cibum una recipientes, magis de aqua illius novi ¹⁵
 fontis quam de vino solito delectabantur. Et post refectionem
 sanctum Sansonem, ut ibi illa nocte maneret, cgebant
 dicentes : *Abba pater, esto nobiscum hac nocte, et mane profi-*
cisceris in pace. Et ille, ne contristarentur fratres, sic fecit.

**Caput undecimum. De decima vini et decima ceræ ²⁰
 vicissim tradita.**

Tunc Germanus sanctum Sansonem percunctabatur de
 qualitate monasterii sui, scire cupiens de quibus rebus abun-
 daret, aut de qua penuria urgeretur; et sanctus Sanson
 respondit ei dicens : *Nostrum monasterium vinum non habet, ²⁵*
sed melle abundanter utitur. Et ille ait : *Valde necessarium est*
mel in monasterio nostro ad luminaria incendenda. Sanctus
 vero Sanson vicissim eum interrogavit quibus rebus mona-
 sterium ejus abundaret. Et ille ait : *Vinæ plurimæ fructibus*
fertilissimæ huic sunt monasterio. Tunc, inito consilio inter se, ³⁰
 condictum fuit ut in unoquoque anno ex tunc usque in sem-
 pitemum decima pars vini de monasterio sancti Germani ad
 monasterium sancti Sansonis, quod vocatur Pentale, redde-
 retur, similiter pars decima ceræ de monasterio Sansonis ad
 monasterium Germani sine fine redderetur. Quod ita factum ³⁵
 est.

Postea multis annis labentibus, fratres de monasterio Pentali cum cera, sicut mos erat, ad monasterium Germani, ut decimam partem vini reciperent, perrexerunt, et clerici monasterii Germani illis dixerunt : *Ite cum cera vestra; nos*
5 vino nostro indigemus, et exhinc dare vobis nolumus. Illi vero revertentes nihil secum portantes dixerunt : *Sanctus Sanson et sanctus Germanus iudices sint inter nos.* Secundus annus venit, et nihil in vineis inventum est, nisi decima pars, quæ antea fratribus sancti Sansonis dabatur. Illi statim causam
10 penuriæ intelligentes, et fratres sancti Sansonis visitantes, et totum quod in vineis invenerunt illis reddentes, ceram ab eis accipientes dixerunt : Orate sanctum Sansonem pro nobis, ne hæc causa a Deo omnipotente imputetur nobis in culpam; et ex hodierna die usque in perpetuum, sicut inter Sansonem et
15 Germanum conditum fuit, et vos et successores vestri post vos decimam vini recipite sine ulla mutatione, et nos decimam ceræ et successores nostri post nos a vobis recipiemus. Et sic usque nunc agitur. Nam tertio anno adveniente, tanta ubertas vinearum affuit ut totum, quod secundo anno defuerat, et
20 quod in illo præsentē recipiendum erat, modum excederet. Ita in uno anno receperunt quod antea defuerat.

Capitulum duodecimum. De gantibus in custodia traditis.

Aliud quoque miraculum, quod de virtute sancti Sansonis evenit, replicandum est. Nam monasterium ejus prope mare
25 est, et ille querelam habebat eo quod diversæ aves innumera- rables circa monasterium ex utraque parte, id est anseres farvæ et albigantes conveniebant; quæ molestiam illi et aliis fratribus inferebant, ita ut aliquis verbum alterius propter sonos diversos vix audire posset. Sanctus vero Sanson qua-
30 dam die, quando non putabatur, virgam in manu tenens perrexit inter paludes, ubi diversæ aves morabantur, et ele- vata voce dixit : In nomine Christi Filii Dei, qui me invitavit per gratiam suam, præcipio vobis ut ante me pergatis ad monaste- rium in quo nunc usque molestiam fecistis, et nulla ex vobis alas
35 in altum extendere possit. Ita illæ tam diversæ aves ante eum

in uno grege congregatæ sunt, ut in monasterium quasi aves domitæ intrarent, et ibi quasi in custodia usque in crastinum diem reservatæ sunt. Sed illa nocte vulpes casu inter illas aves intravit, et unam secum tulit; sed mirum in modum devorare non potuit. In crastina enim die circa horam diei 5 tertiam post orationes completas sanctus Sanson ad locum in quo diversæ aves quasi in custodia erant clausæ, perrexit, et considerans aliquid ex eis deesse dixit : *Domine, qui creasti me, quod furatum est restitue.* Et sine mora vulpis avem illæsam in ore deportans, et inter alias aves dimittens apparuit. Tunc sanctus Sanson avibus dixit : *Si vultis mihi promittere nunquam molestiam in hoc monasterio inferre, ego dimittam vos in pace.* Et illæ extendentes alas, quasi fidem verbi promittentes, rugitum similiter dederunt. Et ille, elevata manu, licentiam dedit illis ut abirent; statimque cum magno silen- 10 tio in diversis locis perrexerunt. Et ex illa die illaque hora in tota terra illi monasterio pertinente, de illa generatione usque nunc non descendit. Et hoc miraculum in tota Francia innotuit.

Capitulum decimum tertium. De porcis in hædis conversis, 20 et suibus in capris, et oculis mulieris evulsis.

In illo tempore erat vir comes, duxque nomine Frogerius, qui uxorem malignam et multas divitias habebat; et quadam vice uxorem suam cum familia sua relinquens ad palatium perrexit. Et subulcus illorum porcos suos quotidie pascendos 25 in prata sancti Sansonis ponebat; cui sanctus Sanson dixit : *Ecce porci tui rostris suis prata mea subvertunt; sed, rogo, ne id ex hac hora facias.* Et ille suggestione dominæ suæ, quæ semper sancto Sansoni invidiosa erat, consentire non audens, altera die porcos in pratis dimisit. Hæc sanctus videns, ele- 30 vata manu eos benedicens, statim omnes porci in hircos, et omnes sues in capras conversi sunt, ita ut omnes admirantes una voce dicerent : *Vere hic homo verbo suo omnia potest, et nihil ei impossibile est.*

Illam vero mulierem invidiosam ad monasterium pergens, ubi 33

nulla mulier in basilicam sancti Sansonis intrare audebat, duas ancillas suas indecenter, quia nolentes (1), in basilicam ejus ante se intrare compellens, et illæsas de ecclesia reverti videns, illa postremo de equo descendens non causa orationis, sed pro contumelia sancti Sansonis, dum in ecclesiam intrare vellet, super petram marmoream, sicut nix fulgentem, quæ ante limen jacet ecclesiæ, solo prostrata est; et statim oculi ejus de capite suo super petram ceciderunt, et sanguis eorum, qui super petram cecidit, sic usque hodie non deletus apparet.

Comes vero de palatio revertens, et causam commutationis pecorum in alia effigie investigans, mulierem suam excæcatam considerans, cum multis donariis et plurimis in discumbitione æterna culturis ad oratorium sancti Sansonis, uxoris suæ oculos restaurare sibi humili supplicatione postulans, volens nolensque, pervenit. Tunc sanctus Sanson, misericordia motus, omnia quæ attulerat suscipiens, maximo præ amore ægri digito suo loca oculorum tangens, illam, quæ excæcata venerat, illuminatam viro suo reddidit, porcis manentibus in diversis naturis, sicut illis contigerat. Et hoc miraculum in tota illa regione divulgatum est (2).

Capitulum decimum quartum. De reversione ejus ad Dolum, et discumbitionibus a rege datis, et puero sanato.

Volente itaque sancto Sansone cum Judualo ad Britanniam venire, et licentiam regis postulante, atque rege illum adjurante ut ad se iterum de Britannia remearet, multisque donariis sancto Sansoni traditis, et omnibus ibi astantibus ab eo benedictis, plebem, quæ vocatur Ronau (3) et quatuor insulas marinas, id est, Lesiam, Angiamque, Sargiam, Besargiamque (4), Hilbertus rex atque imperator sancto Sansoni

(1) Ita rem refert Baldricus : *Monasterium B. Sansonis nulla mulier ingrediebatur, non quia sexum aspernabatur, sed ne taliter fratribus quoquo modo noceretur. Mulier, de qua sermo incidit, aliquando duas ancillas suas indecenter, quia nolentes...* — (2) Non refert duplex hoc miraculum anonymus in *Act. SS.* editus; ast narratum invenitur in prosa antiqua S. Samsonis (*Vid. Missale Dolense* anni 1526). — (3) An forte *Routot* prope Pontem Audomari? — (4) Lesia, hodie *Lichou* (?)

et suis fidelibus post se successoribusque ejus tradidit sine fine in possessionem æternam.

His vero peractis sanctus Sanson cum suis monachis discipulisque suis, cum Judualo, ad Britanniam iter direxit, et multas virtutes in illo itinere fecit. Quodam itaque die dum 5 per aliquam villam pertransiret, planctum magnum audivit in domo cujusdam ducis, cujus filius a dæmonio vexabatur valde, ita ut vix quis posset accedere; qui jam jamque erat moriturus. Et interrogavit sanctus Sanson quidnam esset hic planctus. Et hoc cognoscens, intravit in domum, et sepa- 10 rare eum jussit in secretum locum, et sanctus Sanson, separatis omnibus, cum illo in secretiori loco intravit. Et cum reclusum fuisset ostium post se, ille puer dæmoniacus ad terram cecidit, et sanctus Sanson se cum illo curvavit, et intra modicum spatium orationem fundens, erexit se de 15 terra; et ille, qui fuerat dæmoniacus, surrexit cum illo incolumis et sanus. Et tunc videntibus omnibus, incolumem et sanum tradidit illum parentibus suis dicens: *Non mihi computetis hoc miraculum, sed Deo Patri cæli et terræ creatori, qui huic puero tale donum contulit, ut vivat non meo merito, sed* 20 *pro illius salute. Et modo da illi, Domine, per meam invocationem, intellectum, scientiam, sapientiam, patientiam, moderationem, caritatem, castitatem; quia tu, Domine, humilibus das gratiam, et superbis resistis. Infunde, quæso, Domine, super eum cælestem benedictionem, ut post paucos dies genitoris sui* 25 *honorem ac dignitates accipiat, et patris sui sedem ei judicare permittas. Et omnes circumstantes dixerunt: Amen.*

Capitulum decimum quintum. De puero defuncto ab illo suscitato.

Igitur veniente sancto Sansone ad locum Doli (1) cum 30 Judualo et comitibus suis, volens Deus eodem tempore militem suum manifestum fieri in eadem regione, contigit ut quidam

prope Jerseium. Augia, hodie *Issigny*, contra Bajocas. Sargia, hodie *Serck*. Bassargia, hodie *Jersey*. — (1) Baldricus: *Perventum est tandem ad monasterium et sine dolo vir columbinus ingressus est Dolum.*

vir, quem ipse ad fidem Christi converterat, haberet filium parvulum, quem juxta temporalem amorem nimium diligebat. Evenit autem ut idem puer febribus validis urgeretur, atque ad extrema perductus spiritum exhalavit vitæ. Cujus corpus
 5 exanime mater nimis doloribus fatigata collocavit in lectulum, atque cum hejulatu maximo cucurrit ad virum Dei transeuntem cœpitque clamare dicens : *Sancte Sanson, si verus servus Dei es, si vera sunt, quæ in nomine Christi annuntias, veni et resuscita filium meum, quia defunctus est; et si*
 10 *hoc feceris, [sciemus] quia Deus tecum est, in hac regione ad illuminationem nostram. Alioquin nec tibi nec Deo tuo [credimus].* Sanctus vero Sanson ab ea compulsus declinavit in domum ubi puer defunctus jacebat. Vir autem Domini prostratus jacebat in oratione, deprecans cum lacrimis Dominum dicens :
 15 *Deus omnipotens, qui misisti filium tuum salvatorem mundi, æqualem tibi in æternitate, in potestate et majestate, qui hominem olim perditum ad agnitionem tui nominis revocavit, exaudi me indignum famulum tuum, et redde animam intra viscera pueri hujus, ut cognitio nominis tui manifestetur in terra hac. Cum-*
 20 *que compleret orationem, conversus ad mulierem dixit : Mulier, quid mihi molesta es? Nonne dixi tibi, quia, si crederis, videbis mirabilia Dei? Crede nunc tantum, et vivet filius tuus.* At illa audiens viri Dei sermonem, credens abiit, cumque præ foribus domus suæ accessisset, vidit filium suum
 25 exsiliensem et laudantem Christum, per quem sanitatem et vitam per orationem servi sui recuperare meruit; vixitque deinceps per multum tempus, cum incolumitate status sui, serviens Deo. Propter hoc ergo miraculum magis ac magis longe lateque per totam regionem fama sancti Sansonis
 30 percurrit, quia Dominus per eum virtutes multas operabatur.

**Capitulum decimum sextum. De lætitia fratrum in Dolo
 habitantium de adventu ejus.**

Completo itaque itinere, cum pace et incolumitate ad
 35 monasterium Doli, inveniens fratres, quos ibi reliquit, sanos

et incolumes, Deum die ac nocte collaudantes, et gratias inter se referentes, sanctus Sanson cum suis monachis atque discipulis, Judualo secum comitante, pervenit. Ibique se invicem osculantes, gratias Deo omnipotenti referebant, qui ubique dux est omnium Christianorum in nomine ejus ⁵ ambulantium. Post refectionem vero omnes fratres una voce interrogabant dicentes : *Abba, pater, quid vobis evenit in via? Habuistis nil impedimenti? Si vobis placet, omnia quæ gesta sunt in via, ostendite nobis.* Sed illo nolente aliquid de suis virtutibus ostendere, alii replicaverunt omnia per ordinem, ¹⁰ sicut gesta fuerant in via. Sanctus vero Sanson volens eos spiritualibus doctrinis reficere quam cibus carnalibus satiare, humiliter dixit eis : *Nobis omnibus in Christo credentibus duo necessaria sunt : vita bona et sana doctrina. Vita bona commendat sapientem doctorem ; sana doctrina ordinat bene viventem.* ¹⁵ *Vita bona facit eum amabilem ; sana doctrina facit laudabilem. Vita bona continuo creditur imitanda ; sana doctrina nunquam judicatur repudianda (1). Et vos ita vivite sicut decet vobis vivere, et Pater cælestis vester, qui creavit vos, ipse miserebitur vestri, et dabit vobis pacem hic et in futuro.* Et ipsi omnes dixe- ²⁰ runt : *Amen.* [Subjungensque dixit eis :] *Scitote, fratres, si divites esse cupitis, veras divitias amate, et ad cælestem patriam quantocius properate (2). Vestras vero divitias illi commendate, qui nobis, immo vobis, integras illibatasque in cælesti regione restauret, in qua cum eis jugiter habitare possitis. Omnis ita-* ²⁵ *que delectatio, futuræ vitæ servata non perditur. Illa enim vita jugiter manet, constanter perseverat, annisque labentibus virescit et pollet. Et inde renovationis sumit initium, unde finis accipit in mundum. Qui timet hanc vitam perdere morituram, illam non accipiet, quæ penitus perire non novit, in qua deliciæ et* ³⁰ *delectationes et amicitia et gaudia sic inchoantur, ut terminum nesciant; sicque initium capiunt, ut penitus finire non possint. Qui hujus tam præclaræ vitæ amator esse noluerit, non solum hanc perdet, sed et illam non inveniet. Verum, ut jam dixi, a*

(1) Simile quid verbis tamen aliis reperies apud S. Isidorum, *Sentent.* lib. III, c. 36. — (2) Ex homilia xv S. Gregorii papæ in Evangelia, num 1.

morte perpetua capietur et torquebitur, in qua est jugis flamma, perseverans tribulatio, dolor et luctus, clamor et senectus, tristitia indefectiva, tenebræ non deficientes, fletus et stridor dentium permanens in secula seculorum.

5 His auditis, fratres clamaverunt una voce dicentes: *Adjuva nos, pater, ne in hanc incidamus, sed ad cælestem patriam tecum tendamus.* Quo audito, lætatum est cor ejus in Domino, et gratias agit Deo, qui credentes in se salvat, et corda fidelium illuminat: *Gratia Dei, non nostra, vos adjuvare potest, qui et*
 10 *illuminat abscondita tenebrarum et manifestat consilia cordium. Beati estis, fratres, qui obedistis voci Domini Dei dicentis: "Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego requiescere vos faciam. Tollite jugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis*
 15 *requiem animabus vestris* „. *Et vos, fratres, hanc requiem quærite ut requiescat Deus in cordibus vestris, et vos cum illo in futuro requiem invenire mereamini.*

Capitulum decimum septimum. Quod Judualus virtute sancti Sansonis Commorum devicit.

20 Post hæc multi et innumerabiles viri ex tota provincia ad Judualum veniebant dicentes: *Veni et vindica patrem tuum; et nos ibimus tecum* (1). Tunc demum, inito consilio, multis ut iret deprecantibus, atque aliis innumerabilibus undique confluentibus, cum licentia et benedictione sancti Sansonis
 25 perrexit. Et quanto per regionem longius pergebat, tanto amplius multiplicabatur ejus exercitus (2); ita ut in adventu ejus omnes habitatores terræ illius congratularentur una voce dicentes: *Deus, qui conservavit te ante homicidam illum, qui patrem tuum occidit, det tibi victoriam de illo, et nos videamus vindictam in eo, et nomen ejus sit deletum in secula.*
 30

(1) Baldricus simplicius: *Auditum est illis in regionibus beatum Sansonem obtinuisse a Childeberto quod Judualus substitui deberet patri suo.* — (2) Multo magis mea quidem sententia accrevit Juduali exercitus ex conjunctione cum Francis, qui duce Chlotario contra Chramnum, Commori fautorem, bellum agebant.

Judualus vero de die in diem magis ac magis multiplicabatur populo innumerabili; Commorus vero hoc audiens cum toto exercitu suo obviam ei occurrit. Quid plura? duobus præliis fugit Commorus, multisque de parte ejus occisis, victoria Juduali magis ac magis inolevit. Tertio demum prælio, Commorus victus atque prostratus est, et uno jaculo ex manu Juduali defossus fuit. Postea vero Judualus, oratione sancti Sansonis sublevatus, dominationem totius Domnoniæ recepit. Sanctus vero Sanson, victoriam illius audiens de adversario suo, gavisus est gaudio magno. 10

**Caput decimum octavum. De duobus pueris ægrotis
ab illo sanatis.**

Currente autem tempore, erat quidam vir nobilis, et uxor ejus de nobili genere, qui ambo habebant diversas possessiones bonis omnibus repletas, innumerabilibus divitiis 15 accumulatas. Erantque eis duo filii, forma elegantes, vultu amabiles, quos pater et mater ita amabant, ut nec adversum quid eis facere aut dicere vellent. Senescentibus autem illis et filiis increscentibus, arripuit adolescentes grandis infirmitas, ut de vita eorum pater et mater desperarent. Multi 20 enim medici ad sanandos eos invitabantur; sed nihil eis proficiebat, et in tantum deterior erat eis, ut et medici et reliqui amici omnes aut eorum parentes de vita eorum nullam spem habebant. Pater vero et mater, dolore cordis tacti, flentes super eos dicebant: *Unde est nobis vivere cum ambo- 25 bus filiis una die orbamur? Nunc vero insanabilis dolor, incomparabilis pœna, irremediabilis cruciatus, indeficiens planctus est, quo spei gaudium tollitur, vita contemnitur, gloria respuitur, et contemptis omnibus hujus seculi affectibus mortis atrocitas præparatur. Tam novus luctus, tam nova miseria, in qua natorum juvenus tam non sponte amittitur, et parentum senectus cogitur ut vivat.* Tanta et talia his similia mater dolendo clamabat, quam prosequens infirmus pater, gravi jam senio fessus, servulorum adducitur manibus, et totum caput cinere aspergens, dabat voces ad cælum dicens: O 35

fili, baculus senectutis nostræ et geminum parentum lumen. Væ mihi vobis proficiscentibus ad mortem : universa, quæ ego infelix exhibenda paraveram sepulturæ meæ, vestris exsequiis modo expendam. Taliter flentes et hejulantes Dominum
 5 deprecati sunt ut aut ad mortem [ipsi] aut ad vitam filii exirent.

Et inter hæc casu sanctus Sanson transibat, et causa hujus planctus ei indicata est. Tunc ille cito in oratione sua interrogavit Dominum, utrum ad eos iret an non. Cui divi-
 10 nitus responsum est ut iret et sacerdotali medicamine eos sanaret. Et cum pervenisset ad eos dixit : *Domine Deus, rex regum et Dominus dominantium, firma in eos opem misericordiæ tuæ.* Statimque in eadem hora aquam cum oleo benedicens, et eos aspergens, ambo filii, videntibus omnibus ibi
 15 adstantibus sani et incolumes surrexerunt. Fama vero sancti Sansonis in tota regione in longitudine et in latitudine percurrerebat, ita ut omnes viri simul et feminæ terras et discum-
 bitiones (1) ei certatim conferrent, dicentes : *Ora pro nobis Pater, qui habes potestatem sanandi in cælo et in terra.*

20 **Capitulum decimum nonum. De collocutione ejus cum
 Judualo et commonitionibus ejus.**

Post hæc vero secundum condictum volens sanctus Sanson ad palatium et ad Hilbertum regem visitandum remeare, obviam Judualo perrexit, cui dixit : *Confirmet Deus*
 25 *regnum tibi et filiis tuis; scis enim quod rex [Francorum] adjuraverit me antequam dimitteret tecum huc venire. Ergo necesse habeo illico revertere, ne reus maneam adjuratione illius. Et tu justum judicium judica, rege populos in æquitate. Esto misericors, ut tibi miserator sit Deus. Esto affabilis,*
 30 *humilis, pius, largus, bonus et justus. Ecclesias instrue, postea defende. Eleemosynas pauperibus redde. Misericordiam indigentibus tribuere ne tardes, quia scriptum est : " Quicumque non exaudierit vocem indigentis, et ipse clamabit et non exau-*

(1) Hæc est forsitan origo ecclesiarum nuncupatarum gallice *Enclaves de Dol*.

dictur. „ Et tu eleemosynarius esse debes, quia eleemosyna a morte liberat, et animam ire in tenebris non sinit. Fiducia magna est coram Deo summo eleemosyna omnibus eam facientibus. Hoc dubium non est, quia Christus in Evangelio confirmavit dicens : “ Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia ⁵ munda sunt vobis. „ Esto humilis in oculis tuis ut in oculis Dei magnus sis. Clemens esto ut clementiam Dei invenire possis, quia ille clementissimus et misericordissimus est, qui reddet unicuique juxta opera sua. Erat vero Judualus gaudens tam de honore quam de gratia vel de amore sancti Sansonis, et ¹⁰ magis delectabatur illas amplificare in servitio discumbitiones, dum se sentiebat provocatum esse ut filium. Tunc vir Dei arguebat et catechizabat eum suis dogmatibus, ut per angusta regna ad cœlestem patriam pertransiret. Tunc Judualus recepit eum in patrem et in matrem usque ad vitæ ¹⁵ suæ finem et semini suo post se ac totam dominationem totius Domnoniæ hæreditario pontificali tradidit illi. Tunc invicem se osculantes recesserunt. Sanctus vero Sanson reversus est ad monasterium suum unde exierat.

Capitulum vigesimum. De itinere ejus ad palatium et de ²⁰ viro sanato ab illo.

Inde vero Sanson in Francia ad regem visitandum, septem monachis cum eo comitantibus, totidemque discipulis ac totidem famulis iter direxit (1). Sed quidquid in sanctis suis Dominus operatus est, sileri non potest, et qui hic pauperibus ²⁵ fugitiva tribuunt in mundo, æterna lucra mercantur in futuro. In lacrymis serunt, in gaudio metent. Quidam vir rusticus quadam die autumnæ tempore ad metendum ingressus est. Et dum post laborem sumpto cibo somno se dedisset, et aperto ore dormiret, coluber in ore ejus atque in ventrem ³⁰ intravit. Ille vero expergefactus statim quid in ventre haberet, intellexit. Sed tamen ventre ejus dolente ac tumescente,

(1) Ex hoc textu eruimus tres ordines in monasterio Dolensi jam exstitisse, monachorum scilicet, novitiorum et famulorum seu conversorum.

ille miser nesciens quid faceret, ubique discurrebat. Tunc vero contigit ut sanctus Sanson eadem die ibi pertransiret, et ille vagus ut audivit hymnorum sonos, quos sanctus Sanso cantabat cum suis discipulis, accessit ad eum et interrogatus, quid sibi accidisset indicavit. Tum vero sanctus Sanson divina inspiratione accensus, tangens ventrem ejus signaculo crucis, dixit : *Sanet te Deus, qui in Galilæa evangelium regni prædicans, omnes ægros sanare dignatus est.* Et dixit ei : *Aperi os tuum.* Statimque, videntibus discipulis, coluber per os ejus foras venit, et mox ut ad terram pervenit, mortuus est, virque sanus et incolumis fuit.

**Capitulum vigesimum primum. De rota fracta virtute
ejus restituta.**

Sanctus vero Sanson ulterius progrediebatur [super cur-
rum sedens]; quem secum de sua patria venire fecerat, quia jam diversis itineribus fessus atque fatigatus erat (1). Contigit vero dum per quendam pagum iter ageret, qui Begesim vocatur (2), nulla silva apparente, sed plana terra, in circuitu longe lateque opifices non habente, rota currus fracta est, omnibus juncturis dissoluta. Tunc ille de curru descendit, et inter discipulos stetit. Et illi dixerunt : *Quid faciemus pater? jam fatigatus es et difficile est ut ulterius pergas.* At ille hilari vultu respondens dixit : *Hoc facile est, si Deus nobiscum est.* Et illi dixerunt : *Eant statim ubi opificem invenire possint, qui rotam restituere poterit.* Et ille ait : *Non est necesse ire. Nonne aliquando palam vobis dixi mulieri, cujus ambo filii prope usque ad mortem infirmabantur : “ Mulier, si credideris, mirabilia Dei videbis? ” De hoc sine dubio grande miraculum vidistis, et si hoc non dubitatis, quare adire opificem dicitis? cum opifex omnium, qui Christus est, ubicumque invocatur adest; qui dixit : “ Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi et ego sum in medio eorum; ” et alibi : Si*

(1) Baldricus : *Quia senio confectus non jam poterat equitare, vel pedes incedere.*

— (2) Idem : *Normanniam intraverat et pagum qui Vegesinus (le Vexin?) vocatur.*

duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quodcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est; et in alio loco: " Petite et accipietis. „ Et nos illum qui hoc verbum dixit, petamus ut rota recuperata et constricta in sua prima natura se moveat. Tunc ille signum crucis super rotam ponens, 5 dixit: Rota, move te. Et illa statim recuperata fuit sicut antea, et usque ad palatium nullam contritionem sentiens pervenit.

Tunc rex in adventu ejus gaudio magno gavisus est. Denique sanctus Sanson a rege Hilberto supradicto ita 10 honorifice acceptus est, ut omnia quaecumque vellet, non solum largiretur, sed etiam sine mora libenter daret ei, familias et possessiones, prerogativa largiens. Nam cum audisset de loco restaurationis rotæ, gravisus est gaudio magno valde, et in illo loco monasterium fieri jubens, et totam terram ad 15 locum illum pertinentem illi monasterio commendans totum atque integrum in discumbitione perpetua sancto Sansoni commendavit, et illud monasterium usque hodie Rotinon vocatur, quasi Rota move (1). Tunc sanctus Sanson honorem et subjectionem hujus monasterii licentia et permissione 20 regis Hilberti ad locum Doli commendavit in perpetua discumbitione, et discipulos ad custodiendum monasterium ponens qui cultum monasterii exercere juberent, et officium dignum in eo complerent, et pauperes venientes in hospitalitate reciperent, et honorem de eo monasterio ad locum 25 Doli redderent.

Capitulum vigesimum secundum. De serpente terram devastante, et ab illo in mari misso.

Quadam vero die cum esset in monasterio Pentali, rem infamosam audivit de quodam serpente prioribus acriore. 30 Tum ille, sicut mos ei erat, misericordia motus iter direxit ad montem in quo serpens habitabat, et de monte circa se

(1) Baldricus: *Locus autem ille Rotinon vulgariter vocatus est, dictio deducta a beati Sansonis simplici nuncupatione.*

respiens vidit fumum igne mixtum de loco serpentis ascendere. Et dixit suis : *Ecce locus serpentis*. Et illi contremescentes dixerunt : *Pater, non est consuetudo hominibus huc venire. Et ille serpens nullum nocebit, eamus et dimittamus eum quia tu*
 5 *jam infirmaris*. Et ille respondens inquit : *Si ego infirmor, potens est Deus cujus anni nunquam deficient, et virtus ejus nobiscum est : Et vos constantes estote, et huc me exspectate donec revertar ad vos*. Tunc scutum fidei accipiens, gladium Spiritus sancti tenens, loricam spei induens, ad locum ser-
 10 pentis intrepide pervenit, et serpenti dixit : *Nos necesse habemus hinc properare, et tu ne tardaveris foras venire*. Tunc serpens audiens vocem ejus, tremens cum magna reverentia foras veniebat. Sanctus Sanson extendens manum, stolam suam posuit circa collum ejus, et juxta se traxit ad verticem
 15 montis, ubi fratres exspectabant adventum ejus. Et ut viderunt serpentem cum eo venientem, timuerunt fugere volentes. At ille ait : *Nonne aliquando dixi vobis quod qui Deum timuerit, nullam aliam creaturam timere debet? Et vos timete Deum et vivet anima vestra, quoniam nihil deest timentibus*
 20 *eum*. Sanctus vero Sanson palam discipulis et aliis multis, ut viderent eventum rei advenientibus, serpenti dixit : *In nomine Jesu Christi filii Dei altissimi præcipio tibi ut ad mare exeas, et exinde nunquam vivas*. Et ille voci obediens perrexit, et videntibus illis, in mare extinctus est. Exinde collaudantes
 25 Deum ad monasterium reversi sunt. Tanta ejus oratio merita obtinuit ut multis vicibus cum oraret, ignis de cælo appareret super eum. Quantas ibi virtutes Deus per eum operatus est, non est nostræ facultatis evolvere.

Capitulum vigesimum tertium. De manco sanato et muliere
 30 **dæmoniaca, et muliere sterili et septem dæmoniacis.**

Erat autem juxta monasterium quidam vir manus aridas habens. Qui, dum pernoctaret sanctus Sanson vigilias noctis, prosternit se ad pedes ejus deprecans ut signum crucis super manus ejus imponeret. Quo facto, statim restitutæ sunt sani-
 35 tati.

Nec longe post quædam mulier, quæ a dæmonio graviter vexabatur jam duobus annis, ut virum beatum vidit, dæmonium ab ea velociter recessit, et illa sine mora sana effecta est, nec necesse fuit illum tangere, aut medicamentum ei præbere.

5

Alia erat mulier prope monasterium sterilis manens, et necessitate compulsa famosissimum virum petiit ut oratione ejus filium conciperet, qui in monasterio Domino serviret. Et exaudivit Dominus vocem servi sui, et illa concepit et peperit filium, qui in illo monasterio servivit usque ad vitæ suæ finem.

Alia vero die septem dæmoniaci adducti sunt in vinculis constricti. Statimque ut ante sanctum Sansonem fuerunt præsentés, dæmonia ab eis recesserunt, et in aera discurrentia dixerunt : *O Sanson, quid nos hic persequeris? et nullus est locus quo te evadere possimus.* Illi omnes innumerabiles hoc audientes et videntes sanctum Sansonem velut angelum Dei honorare conabantur.

Capitulum vigesimum quartum. De collocutione ejus cum rege et reversione ejus ad Dolum.

20

His itaque gestis, sanctus Sanson volens iterum remeare in Britanniam, iter direxit ad Hilbertum regem, ut licentiam ejus inveniret. Hilbertus vero in adventu ejus gavisus est, postulans ab eo benedictionem. Sanctus vero Sanson sermonem exorsus est, dicens : *Benedicat Dominus corda et corpora vestra, et det super vos benedictionem. Et hoc ego peto ut ardeat in cordibus vestris cælestis patriæ amor, quia amor hujus seculi in nihilum redigetur. Idcirco Deum diligite non verbo neque lingua, sed opere et veritate. Deum timeate, quia timentibus Deum nihil deest. Adorate Dominum in cordibus vestris, quia ipse fecit nos et non ipsi nos. Felicitas hæc nihil est, et gloria non est, quæ cum mundo peritura est. Et vos nolite confidere in regno hujus seculi, quia sicut umbra in aqua est. Et omnia, quæ videmus in hoc seculo, temporalia sunt, quia finem habent et non æterna sunt.*

35

Tunc vero S. Sanson de manu Hilberti imperatoris et verbo et commendatione archiepiscopatum totius Britanniae recipiens et multas discumbitiones ultra auster neusterque accipiens, et monasterium in loco, ubi rota fracta fuit, visitans ac multas virtutes in itinere faciens, quas enumerare difficile est, cæcos illuminans, leprosos mundans, dæmoniacos sanitati restituens, lunaticos curans, de evangelio semper omnibus secum ambulantibus prædicans, regnum cæleste cunctis annuntians, pœnam ignis gehennæ peccantibus promittens, prospero itinere, Deo duce ac protectore comite, fatigatus ex itinere cum magna lassitudine ad Dolum pervenit. Ibi salutatis fratribus et gratias Deo inter se referentibus, et omnia quæ facta fuerant in via et quæ in monasterio fuerant gesta, replicantibus, magna ætate grandævus requievit.

Capitulum vigesimum quintum. De idolis non colendis (1).

Nam cum quodam tempore in Lesiam insulam prædicaret, venientibus januarii kalendis quia homines supradictæ insulæ hanc nequam sollemnem inepte juxta paganorum patrum abominabile exemplum præ ceteris celebrare consueverant, ille vero pavido spiritu ob duritiam eorum mitigandam convenire eos in unum fecit, ac Deo revelante, sermo ad detestanda tam gravia mala fit. Tunc hi omnes verbum de eo amanter audientes execrabilem illam festivitatem unanimiter destruxerunt, ac juxta illius præcepta tenus fine suo illa execrare spoponderunt. Ille vero nihilominus in Domino secundum Apostolum gaudens, omnes parvulos, qui per illam insulam ob hanc nefariam diem discurrebant, vocavit ad se, singulisque eorum mercedem numismiuncelli auri (2) quod est mensura trium denariorum donavit, præcipiens eis ne unquam ulterius ab illis hæc sacrilega con-

(1) Capitulum illud, quod extra ordinem positum videtur, eodem loco apud Baldricum invenitur; deest vero in aliquibus codicibus, ut Parisino 5565. — (2) Ita codex. Videtur hic agi de numismate (gallice *médaille*), quale a S. Germano accepit S. Genovefa.

suetudo servaretur. Quod ita Domino operante factum est, et usque hodie ibidem, sicut ille mandavit, sic perficitur. Ideo nos omnes amemus actus illius, in quibus eum placuisse Deo cognovimus. Concordent actus nostri meritis ejus, in quibus præesse ceteros indubitanter eum credimus. 5

Capitulum vigesimum sextum. De obitu ejus (1).

Intervallo autem longævo vetustatis senio fessus, cum diem transmigrationis imminere sibi sentiret convocatis ad se fratribus dixit : *Consideremus, fratres, quid simus, et quid erimus. Quid sumus, nisi homines? et unde homines nisi de humo? et quid humus, nisi pulvis et cinis? Et quid erimus, nisi quod dictum est : " Cum apparuerit Christus, similes ei erimus; „ hoc est in æternitate et immortalitate. Ideo abneamus quod sumus, et incipiamus esse quod non sumus, Christo attestante qui ait : " Qui vult venire post me, abneget semet- ipsum et tollat crucem suam, et sequatur me „. Ergo omne bonum a summo Deo sperandum est. Ideo cogitemus semper ultimum nostri obitus diem; ornemus finem nostrum, componamus vitam nostram. Et quantum incerti sumus de die nostri obitus, tantum parati simus in expectatione illius, ut quando- cumque venerit, evigilet fides nostra, vigilantix premium de Domino receptura.* 10 15 20

Consideremus et pensemus, quam districtus venturus est iudex noster, qui non solum operum sed et cogitationum exactor apparebit. Sed ego precor Dominum ut ad bonum faciendum crescere vos faciat, et semper in melius vos proficere faciat. Et qui dedit vobis initium conversionis, ipse tribuere dignetur perseverantiam actionis, quia omne opus bonum in fine consistit. Non lassescat mens vestra, nec turbetur cor vestrum, viriliter agite, et omnia vestra in caritate fiant. Laborate in quantum potestis, quia non potestis quantum debetis. Ergo optandum est vobis cum summa intentione ad cæleste regnum festinare, in quo 25 30

(1) Majorem partem adhortationum moralium, quæ hoc capitulo continentur, omittit Baldricus.

*vocem desiderabilem audire mereamini, de qua Dominus dicit :
 " Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis
 paratum est ab origine mundi. „ Bene valeatis, Christo placea-
 tis cui famulatis. „*

His dictis et fratribus constructis, læto animo, cursu vitæ
 suæ completo, completis omnibus virtutibus, quas per illum
 Dominus operari dignatus est, longævo vetustatis senio fes-
 sus, felici remeatu, dolentibus et lugentibus omnibus disci-
 pulis monachisque cunctis ac famulis lacrymas una effun-
 10 dentibus, et ad terram similiter prosternentibus, beatam
 animam, unde venerat, quinto kalendarum augusti cum bea-
 tis meritis, quos in hoc seculo pro nimio labore promeruit
 expletis centum viginti annis (1) ad cæleste regnum tradidit
 in manus angelorum. Cujus corpusculum in monasterio Doli
 15 sub spe futuræ resurrectionis positum est. In quo loco meri-
 tis illius Deus omnipotens, qui operatur omnia in omnibus,
 innumerabiles virtutes implevit.

Sed mirandum valde est qua felicitate anima ejus ascen-
 debat ad cælum, ita ut fratres, sepulturæ exequias præpa-
 20 rantes, audirent choros angelorum et archangelorum, patriarcharum
 et prophetarum, apostolorumque et martyrum ac
 confessorum hymnos in excelso decantantes una voce, una
 modulatione, uno concentu, animam ejus venerantes sine
 intermissione quousque in cælum intrarent. Fratres vero hoc
 25 audientes, gratias Deo referebant dicentes : *Benedictus Domi-
 nus, qui animam nostri pastoris cum hymnis et choris et canti-
 cis spiritualibus recipere dignatus est in cælum. Et nos modo
 sine dubio scimus quod ille intercessor erit pro nobis ad*

(1) Ita etiam Baldricus, qui sic opus concludit : *Ad Sansonis sepulturam tanta
 lux emicuit, tamque gratiosus odor redolevit ut populi, qui multi confluerant,
 utroque miraculo roborarentur et de præstitis sibi beneficiis exhilararentur. Vix illa
 beati viri gleba ex ipsorum manibus avulsa est et Doli suo in monasterio summa
 cum reverentia collocata est. Migravit autem ille beatus et conjunctus est cæli civi-
 bus, confessorum liliū, præsulū decus, Britannorum archiepiscopus, summi
 Regis miles præcipuus, centum viginti ætatis agens annos, senex, plenusque dierum,
 cœvus Moysi servi Dei, regnante Domino nostro Jesu Christo, Patri, Spirituique
 Sancto cœterno, cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum.
 Amen.*

Dominum, cui est honor, et gloria, potestas et imperium in
secula seculorum. Amen.

Explicit liber secundus Vitæ S. Sansonis.